

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობა – თეორიული დაკვირვებანი და პრაქტიკული გამოწვევები

*„ჩვენ თავად კანონს კი არა,
არამედ მის მოქმედებას განვიხილავთ ყოველთვის“¹*

აბსტრაქტი

ნორმათა კონსტიტუციური კონტროლი საქართველოს კონსტიტუციით დაფუძნებული იმგვარი მექანიზმია, რომლის გამოყენებაც ბუნებრივად ამყოფებს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ერთგვარ ინსტიტუციურ კონფლიქტში სხვა სახელისუფლებო შტოებთან/ორგანოებთან (მაგალითად, პარლამენტი, აღმასრულებელი ხელისუფლება, პრეზიდენტი) და, იმავდროულად, არის სერიოზული ჩარევა დემოკრატიულ პროცესში, მოიაზრებს რა დემოკრატიული ლეგიტიმაციის მქონე ორგანოს მიერ მიღებული აქტის გაუქმებას. სწორედ ამიტომაც კონსტიტუციური კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოები - როგორც საქართველოში, ისე უცხო ქვეყნებში - ცდილობენ სათანადო სიფრთხილით მოეკიდონ აღნიშნული ბერკეტის გამოყენებას. პოლიტიკურ შტოებთან დამოკიდებულების ამგვარი დინამიკის გამომხატველია უკანასკნელ ათწლეულში საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დანერგილი ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობის პრაქტიკა, რომელიც მას შესაძლებლობას აძლევს, ნორმაში არსებული კონსტიტუციური ხარვეზი აღმოფხვრას ნორმის სრულად გაუქმების გარეშე.

ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობა საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლობას ანიჭებს მოახდინოს პოტენციური კონსტი-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი, LL.M. (Bucerius), თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტის მოწვეული ლექტორი. ნაშრომში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნის თავად ავტორს და არ უნდა იქნეს აღქმული, როგორც პოზიცია ნებისმიერი ორგანიზაციისა ან მასში დასაქმებული პირებისა, რომელთანაც/რომლებთანაც ავტორს შრომითი ან სხვა საქმიანი ურთიერთობა აკავშირებს.

¹ ციტატა ეკუთვნის აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს ყოფილ მოსამართლე ანტონინ სკალიას, რომელიც მან გამოთქვა თავის განსხვავებულ აზრში საქმეზე City of Los Angeles, petitioner, v. Naranjibhai Patel, et al, 576 U. S. (2015) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/576/13-1175/>> [15.7.2023].

ტუციური დარღვევის ლოკალიზაცია და კონსტიტუციური სარჩელი/წარდგინება დააკმაყოფილოს იმგვარად, რომ კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებული ფაქტობრივი გარემოებებით/დათქმებით შეზღუდოს საკუთარი გადაწყვეტილება.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ ნორმატიული შინაარსის გაუქმების ბერკეტი პირველად 2011 წელს გამოიყენა, დღემდე ჩამოყალიბებული არ არის ერთიანი ანალიტიკური ჩარჩო ან სტანდარტი, რომლითაც იგი ხელმძღვანელობს მთლიანი ნორმის ნაცვლად ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობაზე მსჯელობისას. ამ თვალსაზრისით, პრაქტიკაზე დაკვირვება ცხადყოფს, რომ ძალადაკარგულად გამოსაცხადებელი ნორმატიული შინაარსის იდენტიფიცირება გარკვეულწილად მოითხოვს სამოსამართლო განსჯასა და შემოქმედებით მიდგომასაც, რასაც შესაბამის ჩარჩოებში უნდა აქცევდეს ხელისუფლების დანაწილების სქემაში საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის დაკისრებული სპეციფიკური როლი და მასთან დაკავშირებული შეზღუდვები.

ნაშრომის მიზანია, თეორიულ-პრაქტიკული დაკვირვების (მათ შორის, შედარებითი კვლევის) საფუძველზე, გამოკვეთოს ის პრინციპები, რომლებსაც ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციური კონტროლი უნდა ეფუძნებოდეს. ნაშრომში წარმოდგენილი მოსაზრებით, ნორმის კონსტიტუციურობის შეფასებისას ნორმატიულ შინაარსზე ფოკუსირება უნდა ეფუძნებოდეს დაშვებას, რომ არსებობს კონსტელაციები, რომელთა ფარგლებში მთლიანი ნორმის შეფარდება არ გამოიწვევდა კონსტიტუციის დარღვევას. აგრეთვე, ნორმატიული შინაარსის კონტროლი არსებითად არ უნდა გადაიქცეს ინდივიდუალური გადაწყვეტილების კონსტიტუციურობის შეფასებად. ნორმატიული შინაარსის გამოცალკევება ნორმიდან არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს კანონმდებლის მიზანს და არ უნდა ეფუძნებოდეს გაზვიადებულ ჰიპოთეზირებას ამა თუ იმ კონტექსტში ნორმის შეფარდებასთან დაკავშირებით. და ბოლოს, ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობისას გატარებული ზღვარი გაუქმებულ და ძალაში დატოვებულ შინაარსებს შორის, თავის მხრივ, უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციის მოთხოვნებს.

I. შესავალი

ნორმატიული აქტების კონსტიტუციური კონტროლის ფუნქციის განხორციელება ბუნებრივად ამყოფებს საკონსტიტუციო სასამართლოს ერთგვარად დაპირისპირებულ მდგომარეობაში სხვა სახელისუფლებო შტოებთან/ორგანოებთან (მაგალითად, პარლამენტი, აღმასრულებელი ხელისუფლება, პრეზიდენტი). ამის საპასუხოდ, კონსტიტუციური კონტროლის ორგანოები - როგორც საქართველოში, ისე სხვა სახელმწიფოებში - ავითარებენ და

ქმნიან სხვადასხვა მექანიზმს, რომელთა მიზანია უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ სასამართლო იმაზე მეტად არ ჩაერიოს პოლიტიკური შტოების საქმიანობაში - და, ამდენად, დემოკრატიულ პროცესში - ვიდრე ეს აბსოლუტურად აუცილებელი და გარდაუვალია შექმნილ სიტუაციაში.

წინამდებარე ნაშრომი მიზნად ისახავს გააანალიზოს ერთ-ერთი ასეთი მექანიზმი, კერძოდ, უკანასკნელ ათწლეულში საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს (შემდგომში - საკონსტიტუციო სასამართლო) მიერ დანერგილი ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციური კონტროლის პრაქტიკა, რომლის ფარგლებშიც, კონსტიტუციური ხარვეზის იდენტიფიცირებისას, საკონსტიტუციო სასამართლო ხშირად ნორმას მთლიანად ძალადაკარგულად აღარ აცხადებს და ამის ნაცვლად ნორმის მხოლოდ კონკრეტულ ნორმატიულ შინაარსს ცნობს არაკონსტიტუციურად.

აღსანიშნავია, რომ დღემდე ჩამოყალიბებული არ არის ერთიანი, მწყობრი ანალიტიკური ჩარჩო, რომელიც პასუხს გასცემდა კითხვებს, რა კრიტერიუმებით უნდა იხელმძღვანელოს საკონსტიტუციო სასამართლომ იმის გადასაწყვეტად, ნორმა მთლიანობაში შეაფასოს თუ მხოლოდ კონკრეტული შინაარსის ჭრილში, ხოლო ამ უკანასკნელ შემთხვევაში - როგორი უნდა იყოს ეს შინაარსი. მიუხედავად იმისა, რომ არც ჩვენ გაგვაჩნია აღნიშნულ კითხვებზე ამომწურავი და საბოლოო პასუხების გაცემის პრეტენზია, ვიმედოვნებთ, წარმოდგენილი ნაშრომი თავის წვლილს შეიტანს ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურ კონტროლთან დაკავშირებით სასამართლო პრაქტიკის შემეცნების, მისი შემდგომი დახვეწისა და, ზოგადად, დოქტრინის განვითარების საქმეში.

დასმული საკითხის გამოსაკვლევად ნაშრომში მიმოხილულია და ერთმანეთთან შედარებულია საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა 2011 წლამდე (ე. ი. ვიდრე სათავე დაედებოდა ნორმატიული შინაარსის ძალადაკარგულად გამოცხადების პრაქტიკას) და მის შემდგომ. წარმოდგენილია ავტორისეული დაკვირვებანი, თუ რა ტენდენცია და ლოგიკა იკვეთება სხვადასხვა დროს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებიდან, ნორმატიული აქტების შინაარსის კონტროლის თვალსაზრისით. გაანალიზებულია ის ფაქტორები, რომლებითაც შეიძლება აიხსნას საკონსტიტუციო სასამართლოს იურისპრუდენციის განვითარება ბოლო ათწლეულში და ახალი მიდგომის თეორიულ-პრაქტიკული საფუძვლიანობა.

ნაშრომი შეიცავს შედარებითი კვლევის კომპონენტსაც, კერძოდ, მასში განხილულია ამერიკის შეერთებული შტატების ფედერალური სასამართლოების პრაქტიკა ე. წ. „Facial“ და „As-applied“ ტიპის საჩივრების გამიჯვნასთან დაკავშირებით. გაანალიზებულია ამერიკულ პრაქტიკასა და დოქტრინაში ჩამოყალიბებული პოზიციები, თუ როდის უნდა შეაფასოს სასამართლომ ნორმა მთლიანობაში, და, აღნიშნულის საპირისპიროდ, როდის

უნდა დაავიწროოს მან ფოკუსი მხოლოდ კონკრეტულ სიტუაციაში ნორმის მოქმედების შეფასებაზე. გამოკვლეულია აშშ-ში განვითარებული მიდგომებისა და სამართლებრივი შეხედულებების რელევანტურობა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დამკვიდრებულ ნორმატიული შინაარსის კონტროლის მოდელთან.

ნაშრომის დასასრულს, წარმოდგენილია ავტორის დასკვნები, თუ რატომ უნდა მიანიჭოს საკონსტიტუციო სასამართლომ უპირატესობა (შესაძლებლობის ფარგლებში) ნორმატიული შინაარსის გაუქმებას ნორმის მთლიანად გაუქმების ნაცვლად; როგორ უნდა დაადგინოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, რომ კონკრეტულ საქმეზე მართლაც შესაძლებელია ნორმატიულ შინაარსზე მსჯელობით ფოკუსის დავიწროება და, ამასთანავე, რა კრიტერიუმებზე დაყრდნობით უნდა გაავლოს მან ზღვარი ძალაში დასატოვებელ და გასაუქმებელ ნორმატიულ შინაარსებს შორის.

II. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიმოხილვა ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობასთან დაკავშირებით

1. 2011 წლამდე არსებული პრაქტიკა

დაფუძნებიდან დღემდე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა გასაჩივრებული ნორმატიული აქტის შინაარსის განსაზღვრასთან დაკავშირებით არ ყოფილა ერთგვაროვანი. 2011 წლამდე არსებული მიდგომით, საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც წესი, საერთო სასამართლოთა პრაქტიკის გაუთვალისწინებლად საკუთარი შინაგანი რწმენის საფუძველზე განმარტავდა გასაჩივრებულ ნორმატიულ აქტს. თუ საკონსტიტუციო სასამართლო დაასკვნიდა, რომ კონსტიტუციის შესაბამისად ნორმის ინტერპრეტაცია შესაძლებელი იყო, იგი, ჩვეულებრივ, არ დააკმაყოფილებდა სარჩელს. ამგვარ მიდგომას კლასიკურად გამოხატავს ელგუჯა საბაურის საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან შემდეგი მონაკვეთი: „როდესაც ნორმატიული აქტიდან მხოლოდ კონსტიტუციის საწინააღმდეგო განმარტება იკითხება, ასეთ შემთხვევაში შეფასების საგანი ხდება თავად ნორმატიული აქტი და იგი უნდა ჩაითვალოს არაკონსტიტუციურად. ხოლო იმ შემთხვევაში, როცა ნორმატიული აქტიდან იმავდროულად კონსტიტუციის შესატყვისი განმარტებაც იკითხება, ამ დროს შეფასების საგანი ხდება ნორმის განმარტების შემთხვევები. მისი ორგვარი განმარტების შესაძლებლობა ნორმას საეჭვოობის თვისებას სძენს. საეჭვოობისას კი მოქმედებს ნორმის კონსტიტუციურობის პრეზუმფცია და, შესაბამისად, იგი უნდა განიმარტოს კონსტიტუციის შესატყვისად.“². ასეთი

² საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/428,447,459 „საქართველოს სა-

პრაქტიკა გარკვეულწილად საკონსტიტუციო კონტროლის მოსარჩელეთა რეალური პრობლემებისგან გაუცხოებასა და მის ნაკლებად ეფექტურობას განაპირობებდა.³

აღსანიშნავია, რომ კონსტიტუციური კონტროლის ორგანოს მიერ გასაჩივრებული ნორმის კონსტიტუციის შესაბამისად განმარტება და საეჭვოობისას მისი კონსტიტუციურად მიჩნევა არც ევროპისა და აშშ-ის სამართლებრივი სისტემებისთვისაა უცხო და განიხილება, როგორც კომპრომისი სასამართლო და საკანონმდებლო სახელისუფლებო შტოებს შორის ურთიერთობაში.⁴ მაგალითად, აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მიერ აღიარებული კონსტიტუციური განრიდების დოქტრინის (Constitutional Avoidance) თანახმად, როდესაც ეჭვქვეშ დგება კანონის ნამდვილობა ან წარმოიშობა სერიოზული კითხვები მის კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებით, სასამართლო, პირველ რიგში, ადგენს, შესაძლებელია თუ არა კანონის იმგვარად ინტერპრეტაცია, რომ თავიდან იქნეს აცილებული კონსტიტუციურობის საკითხის განხილვის აუცილებლობა.⁵ ამ დოქტრინის არსებობას აშშ-ში სამართლებრივზე მეტად მიზანშეწონილობის ფაქტორით ხსნიან, კერძოდ, იმ არგუმენტით, რომ სასამართლოებმა შესაძლებლობის ფარგლებში მინიმუმამდე უნდა დაიყვანონ საკანონმდებლო შტოსთან დაპირისპირება.⁶

ხალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქე ელგუჯა საბაური და რუსეთის ფედერაციის მოქალაქე ზვიად მანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, 2009 წლის 13 მაისი. პარაგრაფი II-18.

³ მაგალითად, საკონსტიტუციო სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე არ მიიღო სარჩელი წარმოებაში შემდეგი დასაბუთებით: „...კოლეგია მიდის დასკვნამდე, რომ მოსარჩელის არგუმენტაცია ემყარება სადავო ნორმის შინაარსის აშკარად არასწორ გაგებას. სადავო ნორმის ახსნა-განმარტება განსხვავებულ შედეგებს იძლევა. კოლეგიის ამ პოზიციას არ ცვლის ისიც, რომ მოსარჩელის მიერ წარმოდგენილი მასალიდან ჩანს კონკრეტულ საქმეზე სადავო ნორმის განსხვავებული ინტერპრეტაცია საგადასახადო ორგანოებისა და საერთო სასამართლოების მხრიდან. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 26-ე მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად, ნორმატიული აქტის შემოწმებისას საკონსტიტუციო სასამართლო მხედველობაში იღებს არა მხოლოდ ნორმის სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას, არამედ მასში გამოხატულ ნამდვილ აზრსა და მისი გამოყენების პრაქტიკას. კანონის ეს ნორმა აკისრებს საკონსტიტუციო სასამართლოს ვალდებულებას, მოახდინოს ნორმის განმარტება არა მხოლოდ გრამატიკული, არამედ ახსნა-განმარტების სხვა შესაძლო ხერხების გამოყენებითაც. რაც შეეხება ნორმის გამოყენების პრაქტიკას, მისი კვლევა რელევანტურია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც სადავო ნორმა იძლევა სხვადასხვა ინტერპრეტაციის საშუალებას და მნიშვნელოვანია გაირკვეს, რამდენად შეესაბამება ის სამართლებრივი უსაფრთხოების პრინციპიდან გამომდინარე მოთხოვნებს“. იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განჩინება საქმეზე №2/1/481 „საქართველოს მოქალაქე ნინო ბურჯანაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2010 წლის 22 მარტი. პარაგრაფები II-8-9.

⁴ ბესიკ ლოლაძე და სხვა, საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება (აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტი 2021) 252-254; ვენეციის კომისიის მოსაზრება: Revised Report on individual Access to Constitutional Justice, CDL-AD(2021)001, 128 <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)001-e)> [15.7.2023].

⁵ Antonin Scalia and Bryan A. Garner, Reading Law: The Interpretation of Legal Texts (West Group 2012) 247-248.

⁶ ibid 249. საკონსტიტუციო სასამართლოს თვითშეზღვევის აუცილებლობის შესახებ იხ. გიორგი ხუბუა, „საკონსტიტუციო სასამართლო სამართალსა და პოლიტიკას შორის“ (2016) 9 საკონსტიტუციო სამა-

თუმცა, ზემოთ აღწერილი მიდგომა ნაკლებად ეფექტურია კონცენტრირებული საკონსტიტუციო კონტროლის⁷ ისეთი მოდელის პირობებში, რომელშიც საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში ჩამოყალიბებული განმარტებები სავალდებულო არ არის საერთო სასამართლოებისათვის, გადაწყვეტილების მართოდენ სარეზოლუციო ნაწილი ატარებს იურიდიულად მავალდებულებელ ძალას და, ამასთან, საკონსტიტუციო სასამართლო არ ახორციელებს საერთო სასამართლოთა გადაწყვეტილებების რევიზიას კონსტიტუციური დარღვევების თვალსაზრისით. განსაკუთრებულ ძალისხმევას არ საჭიროებს დანახვა იმისა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკუთარი შინაგანი რწმენის საფუძველზე ნორმის კონსტიტუციის შესაბამისად ინტერპრეტაცია იმ პირობებში, როდესაც არსებობს საერთო სასამართლოთა მიერ გაკეთებული განსხვავებული შინაარსის განმარტება, რომლის შეცვლის ბერკეტიც საკონსტიტუციო სასამართლოს არ გააჩნია, გარკვეულ რეპუტაციულ რისკებსაც წარმოქმნის კონსტიტუციური კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოსათვის.⁸

როგორც ჩანს, სწორედ ზემოთ აღწერილი უხერხულობის დაძლევის მიზნით და, აგრეთვე, სხვა პრაქტიკული საჭიროებების კარნახით, უკანასკნელ ხანს საკონსტიტუციო სასამართლომ ნორმათა კონტროლის განსხვავებული მიდგომა დაამკვიდრა, რაც გულისხმობს, რომ იგი ხშირ შემთხვევაში უარს აცხადებს ნორმის მთლიანად კონსტიტუციურად ან მთლიანად არა-

რთლის მიმოხილვა 13-14.

⁷ იგულისხმება ისეთი სასამართლო მოწყობა, რომლის ფარგლებშიც საკონსტიტუციო კონტროლი გამიჯნულია მართლმსაჯულებისგან. კონცენტრირებული მოდელი განსხვავდება დიფუზური მოდელისგან, რომლის ფარგლებში მართლმსაჯულების ორგანოები (საერთო სასამართლოები) განიხილავენ კონსტიტუციურ დავებსაც (მაგალითად, აშშ-ში). ვრცლად იხ. ვენეციის კომისიის მოსაზრება, supra სქოლიო 4, 9-19.

⁸ აღნიშნულის საპირისპიროდ, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ კონსტიტუციური განრიდების დოქტრინის გამოყენება გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს ისეთ შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს კონკრეტული ნორმის საერთო სასამართლოთა მიერ შემოთავაზებული ავტორიტეტული განმარტება და, აქედან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლოს თავად უწევს ნორმის ნამდვილი შინაარსის გარკვევა. იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, რომლებითაც მოსარჩელებს უარი ეთქვათ სარჩელის დაკმაყოფილებაზე, მათ შორის, იმ მიზეზით, რომ გასაჩივრებული ნორმები ექვემდებარებოდა კონსტიტუციის შესაბამის განმარტებას, ხოლო მოსარჩელეს წარდგენილი არ ჰქონდა აღნიშნულის გამაბათილებელი მაგალითები საერთო სასამართლოს პრაქტიკიდან: საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/2/503,513 „საქართველოს მოქალაქეები – ლევან იზორია და დავით-მიხეილი შუბლაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 11 აპრილი; საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე № 1/3/538 „პოლიტიკური გაერთიანება „თავისუფალი საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 24 ივნისი. ამასთანავე, მოქმედი კანონმდებლობით შესაძლებელია საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის კონსტიტუციურობის ხელახლა (ახალი წარმოების ფარგლებში) შეფასება იმ შემთხვევაში, თუ საერთო სასამართლოთა პრაქტიკა შემდგომში წინააღმდეგობაში მოვა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მანამდე გაკეთებულ ინტერპრეტაციასთან. იხ. მუხლი 211, საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32944%23?publication=33>> [15.7.2023].

კონსტიტუციურად მიჩნევაზე⁹ ამ პრაქტიკით, „თუ სადავო ნორმაში რამდენიმე წესი, ინტერპრეტაცია იკითხება, რომელთაგან ერთ-ერთი არაკონსტიტუციურია, სასამართლო სადავო ნორმას მთლიანად არაკონსტიტუციურად აღარ ცნობს, არამედ აფასებს და, საჭიროების შემთხვევაში, ძალადაკარგულად ცნობს კონკრეტულ ნორმატიულ შინაარსს.“¹⁰ ამასთან, შეცვლილი პრაქტიკით, „საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც წესი, იღებს და იხილავს საკანონმდებლო ნორმას სწორედ იმ ნორმატიული შინაარსით, რომლითაც იგი საერთო სასამართლომ გამოიყენა“ და საკუთარი ინტერპრეტაციით აღარ ანაცვლებს საერთო სასამართლოს მიერ შემოთავაზებულ განმარტებას.¹¹

2. 2011 წლის შემდგომი პრაქტიკა

საკონსტიტუციო სასამართლომ ნორმატიული აქტის შინაარსი პირველად არაკონსტიტუციურად 2011 წლის 22 დეკემბრის გადაწყვეტილებით ცნო საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“¹², რომლის ფარგლებშიც გასაჩივრებული იყო „სამხედრო სარეზერვო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტით დადგენილი შემდეგი დებულება - „ამ კანონით განსაზღვრული წესით სამხედრო სარეზერვო სამსახურის გავლა საქართველოს თითოეული მოქალაქის მოვალეობაა“. სახალხო დამცველი კონსტიტუციური სარჩელით ითხოვდა აღნიშნული ნორმის ცნობას არაკონსტიტუციურად იმ

⁹ ბესიკ ლოლაძე და სხვა, supra სქოლიო 4, 80-81.

¹⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №3/7/679 „შპს სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 29 დეკემბერი. პარაგრაფი II-32.

¹¹ იხ. ამონარიდი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან „ლიბერთი ბანკის“ საქმეზე: „საერთო სასამართლოები, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, იღებენ საბოლოო გადაწყვეტილებას კანონის ნორმატიულ შინაარსთან, მის პრაქტიკულ გამოყენებასთან და, შესაბამისად, მის აღსრულებასთან დაკავშირებით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საერთო სასამართლოების მიერ გაკეთებულ განმარტებას აქვს დიდი მნიშვნელობა კანონის რეალური შინაარსის განსაზღვრისას. საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც წესი, იღებს და იხილავს საკანონმდებლო ნორმას სწორედ იმ ნორმატიული შინაარსით, რომლითაც იგი საერთო სასამართლომ გამოიყენა. თუმცა ამ ზოგადი წესიდან შეიძლება რამდენიმე გამონაკლისი არსებობდეს, მათ შორის, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლო დარწმუნდება, რომ ერთი და ინსტანციის სასამართლოს მიერ გაკეთებული განმარტებები წინააღმდეგობრივია. ასეთ შემთხვევაში ვერ ჩაითვლება, რომ საერთო სასამართლოს მიერ სადავო ნორმის შინაარსი საბოლოოდ განისაზღვრა. ნორმის განმარტების არაერთგვაროვანი პრაქტიკა, შესაძლოა, ასევე ნორმის ბუნდოვანებაზე და მის არაკონსტიტუციურობაზეც მიუთითებდეს. გარდა ამისა, გამონაკლის შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლო ასევე უფლებამოსილია, არ მიიღოს საერთო სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტება, თუ ის აშკარად არაგონივრულია“. იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/2/552 „სს „ლიბერთი ბანკი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“. 2015 წლის 4 მარტი. პარაგრაფი II-16.

¹² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/477 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 22 დეკემბერი.

საფუძვლით, რომ გასაჩივრებული დანაწესი, რწმენის თავისუფლებისა და თანასწორობის უფლების დარღვევით, არ ითვალისწინებდა კეთილსინდისიერი წინააღმდეგობის მქონე პირების მიერ სარეზერვო სამსახურის გავლაზე უარის თქმის შესაძლებლობას. საკონსტიტუციო სასამართლომ, მართალია, გაიზიარა სახალხო დამცველის არგუმენტაცია, თუმცა, ნორმის სრულად არაკონსტიტუციურად მიჩნევის ნაცვლად, გადაწყვეტილებით ძალადაკარგულად გამოაცხადა მისი მხოლოდ ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც სამხედრო სარეზერვო სამსახურის მოხდის მოვალეობას ადგენდა იმ პირთა მიმართ, რომლებიც რწმენის თავისუფლების მოტივით უარს აცხადებენ სამხედრო სარეზერვო სამსახურზე.¹³

გემოხსენებული გადაწყვეტილებით საკონსტიტუციო სასამართლოს არ ჩამოუყალიბებია ხელშესახები ანალიტიკური ჩარჩო ან სტანდარტი, თუ რის საფუძველზე მიიჩნევა იგი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მიზანშეწონილად მთლიანი ნორმის ნაცვლად მისი ცალკეული ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურობაზე მსჯელობას. საკონსტიტუციო სასამართლო მხოლოდ გაკვრით, გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილის ბოლოს, უთითებს, რომ „ნეიტრალური კანონები, ზოგადი ვალდებულებების დადგენით, შესაძლოა ყველა მოქალაქის ინტერესებს ერთნაირად ვერ ითვალისწინებდეს“, რაც არ უნდა ნიშნავდეს იმას, რომ „ზოგადი ვალდებულებების შემოღება არ უნდა ხდებოდეს, ან, ვინაიდან ისინი ცალკეული ადამიანების კონკრეტუ-

¹³ აღსანიშნავია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში არ უმსჯელია საკუთარ კომპეტენციაზე ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობასთან დაკავშირებით, იმის მიუხედავად, რომ გადაწყვეტილებით მან მნიშვნელოვნად შეცვალა მანამდე მოქმედი კონსტიტუციური კონტროლის მოდელი. აღნიშნული ნოვაცია გადაწყვეტილებაში როგორც თავისთავადი მოცემულობა, იმთავითვე დასაშვები მექანიზმი, ისეა შემოთავაზებული, მისი სამართლებრივი საფუძვლიანობის დამატებითი კვლევის გარეშე, რაც იურიდიულ ლიტერატურაში სამართლიანად იქნა გაკრიტიკებული. იხ. ანა ფირცხალაშვილი, „საკონსტიტუციო სასამართლოს რეალური კონტროლი კვლავ კონსტიტუციის გადასინჯვის მიღმა“ (2017) სამეცნიერო ჟურნალი „აკადემიური მაცნე“ „საქართველოს კონსტიტუციის გადასინჯვის სამართლებრივი, პოლიტიკური და ეკონომიკური ასპექტები“ 11; საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციაზე ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობასთან დაკავშირებით იხ. ასევე პაატა ჯავახიშვილი, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო და ფაქტობრივი რეალური კონტროლი“ (2017) 1 სამართლის ჟურნალი 345-346.

ამასთან დაკავშირებით შევნიშნავთ, რომ, როგორც 2011 წელს მოქმედი, ისე დღეს არსებული რედაქცია საქართველოს კონსტიტუციისა და „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონისა არ ითვალისწინებს ექსპლიციტურად ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობას, არამედ მიუთითებს ზოგადად სამართლებრივი „აქტის ან მისი ნაწილის“ ძალადაკარგულად გამოცხადებაზე. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობთ, ნორმატიული შინაარსის კონტროლის პრაქტიკა სწორედ ნორმატიული აქტის ნაწილის არაკონსტიტუციურად ცნობის კანონმდებლობით მინიჭებული კომპეტენციით შეიძლება იქნეს გამართლებული/დასაბუთებული, რასაც არ აბრკოლებს ის გარემოება, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობისას სსიპ „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეში“ გამოქვეყნებული ნორმის ტექსტი უცვლელი რჩება, ე. ი. ფორმალურად იგი არ უქმდება, არამედ იდენტიფიცირდება ნორმაში ნაგულისხმევი, არაკონსტიტუციური შინაარსის მატარებელი წესი (ქვე-ნორმა), რომელიც ცხადდება ძალადაკარგულად.

ლი უფლებების დარღვევას იწვევენ, ისინი თავისი არსით სრულად ეწინააღმდეგებიან კონსტიტუციას.”¹⁴ აღნიშნულის საფუძველზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ, საკონსტიტუციო სასამართლოს აზრით, ნორმატიულ შინაარსზე მსჯელობა რელევანტური ხდება მაშინ, როდესაც ნორმის გამოყენება იმთავითვე, ავტომატურად კი არ იწვევს კონსტიტუციის დარღვევას მისი გამოყენების ყველა შესაძლო სიტუაციაში, არამედ არაკონსტიტუციური შედეგი დგება მხოლოდ ნორმის შეფარდების ზოგიერთ კონსტელაციაში. თუმცა, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, ეს მოკლე დახასიათება არ ხსნის სრულად საკონსტიტუციო სასამართლოს მომდევნო გადაწყვეტილებათა ლოგიკას და არ სცემს პასუხს ყველა რელევანტურ კითხვას ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურ კონტროლთან დაკავშირებით.

ფორმალური თვალსაზრისით, მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმატიული შინაარსის გაუქმება ნეგატიური კანონმდებლის მანდატის ფარგლებში ხორციელდება¹⁵, თუმცა აღნიშნული ინსტრუმენტის გამოყენება, ნორმის გაუქმების სტანდარტული შემთხვევებისგან განსხვავებით, უფრო მეტი სიფრთხილით მოპყრობას საჭიროებს, ვინაიდან ნორმატიული შინაარსის გაუქმებით სასამართლო, ფაქტობრივად, ნორმის ტრანსფორმაციას ახდენს და, ამ გაგებით, ახალ ნორმას ქმნის კიდევ, რაც პოზიტიური კანონმდებლის ფუნქციის შესრულების ზღვარზე გადის.¹⁶ ამასთან, კომპეტენციიდან გაცდენის რისკი მით უფრო იზრდება, რაც უფრო ნაკლებად არის არეკლილი ძალადაკარგულად გამოცხადებული ნორმატიული შინაარ-

¹⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/477 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 22 დეკემბერი, პარაგრაფი II-81.

¹⁵ საკონსტიტუციო სასამართლოს ნეგატიური კანონმდებლის ფუნქციასთან დაკავშირებით იხ. ანდრამ შაიო, ხელისუფლების თვითშეზღუდვა, კონსტიტუციონალიზმის შესავალი (სებანის გამომცემლობა 2003) 285; ბესარიონ ზოიძე, საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში (გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ) 2007) 61-63; საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება საქმეზე №1/466 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2010 წლის 28 ივნისი. პარაგრაფი II-18. ნეგატიური კანონმდებლის ფუნქციაზე მნიშვნელოვან განმარტებას შეიცავს, ასევე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება საქმეზე „ლალი ლაზარაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“: „საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილია, მხოლოდ გააუქმოს სადავო ნორმა მთლიანად ან/და მისი რომელიმე ნაწილი/ნორმატიული შინაარსი, თუმცა მას არ შეუძლია დაადგინოს ახალი წესრიგი, გააფართოოს სადავო ნორმის მოქმედება და ა.შ. ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ სადავო ნორმის რომელიმე ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობაში, მის გაუქმებაში.“ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №3/6/642 „საქართველოს მოქალაქე ლალი ლაზარაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 10 ნოემბერი. პარაგრაფი II-20.

¹⁶ ნორმატიული შინაარსის გაუქმებისას საკონსტიტუციო სასამართლოს ნეგატიური კანონმდებლის ფუნქციის ტრანსფორმაციასთან დაკავშირებით იხ. დიმიტრი გეგენავა და პაატა ჯავახიშვილი, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო: პოზიტიური კანონმდებლობის მცდელობა და გამოწვევები, ლადო ჭანტურია 55 (სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის გამომცემლობა 2018) 125-127, 132.

რსი (ანუ ის მიჯნა, რომელსაც საკონსტიტუციო სასამართლო ნორმატიული შინაარსის გაუქმებით ნორმაში ავლებს) არსებულ საკანონმდებლო ჩარჩოში - მის ტექსტში, სტრუქტურასა და ისტორიაში.

კვლავ რომ მივუბრუნდეთ სავალდებულო სამხედრო სარეზერვო სამსახურის საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას, გვაქვს საფუძველი ვივარაუდოთ, რომ ნორმატიული შინაარსის გაუქმების ეტაპზე მას შემდეგ, რაც საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა კონსტიტუციური უფლების დარღვევა, მან გაითვალისწინა იმ დროს მოქმედი სხვა, მსგავსი ურთიერთობის მომწესრიგებელი საკანონმდებლო აქტი, კერძოდ, „არასამხედრო ალტერნატიული შრომითი სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომელიც კეთილსინდისიერი წინააღმდეგობის უფლების მქონე პირთათვის უკვე აწესებდა შესაბამის გამონაკლისს. მხედველობაში გვაქვს ზემოხსენებული კანონის ერთ-ერთი ჩანაწერი, რომლის თანახმადაც არასამხედრო, ალტერნატიულ შრომით სამსახურში გაიწვეოდა „მოქალაქე, რომელმაც საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად უნდა მოიხადოს სამხედრო ვალდებულება, მაგრამ სინდისის, აღმსარებლობის ან რწმენის თავისუფლების მოტივით უარს აცხადებს სამხედრო სამსახურზე“. როგორც ვხედავთ, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არაკონსტიტუციურად გამოცხადებული ნორმატიული შინაარსი, „რომელიც სამხედრო სარეზერვო სამსახურის მოხდის მოვალეობას ადგენს იმ პირთა მიმართ, ვინც რწმენის თავისუფლების მოტივით უარს აცხადებენ სამხედრო სარეზერვო სამსახურზე“¹⁷, ანალოგიურია „არასამხედრო ალტერნატიული შრომითი სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონში არსებული ჩანაწერისა, რაც გვაფიქრებინებს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო ამ უკანასკნელს დაეყრდნო როგორც კანონდებლის სავარაუდო ნების გამოვლენას ნორმიდან გამოსაცალკევებელი შინაარსის ფორმულირებისას.

ნეგატიური კანონმდებლის მანდატის ფარგლებში მოქმედების თვალსაზრისით კიდევ უფრო ნაკლებად საკამათოა ისეთი შემთხვევები, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლო ნორმატიული შინაარსის ფორმულირებისას თავად იმ კანონის ან კანონქვემდებარე აქტის ტექსტს ეყრდნობა, რომლის ნაწილიც გასაჩივრებული ნორმაა. მაგალითად, საქმეზე „ისრაელის მოქალაქეები - თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი, ირმა ჯანაშვილი, ასევე საქართველოს მოქალაქეები - გიორგი წაქაძე და ვახტანგ ლორია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“¹⁸ სადავოდ იყო გამხდარი საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით (კონსტიტუციის

¹⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/477 „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2011 წლის 22 დეკემბერი. გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის პირველი პუნქტი.

¹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება საქმეზე №3/1/531 „ისრაელის მოქალაქეები - თამაზ ჯანაშვილი, ნანა ჯანაშვილი და ირმა ჯანაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 5 ნოემბერი.

მოქმედი რედაქციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტი - უფლება სამართლიან სასამართლოზე) საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 426-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, რომლის საფუძველზეც სამოქალაქო საქმეზე გადაწყვეტილების ბათილად ცნობისა და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების შესახებ განცხადების შეტანა დაუშვებლად იყო მიჩნეული გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლიდან 5 წლის გასვლის შემდეგ.

მოცემულ საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა არაკონსტიტუციურად ცნო გასაჩივრებული ნორმის ის შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებდა გადაწყვეტილების ბათილობის ხანდაზმულობის ვადის გავრცელებას უშუალოდ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 422-ე მუხლის პირველი ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით განსაზღვრულ პირებზე (ე. ი. იმ პირებზე, რომლებიც არ იყვნენ მიწვეული სამოქალაქო საქმის განხილვაზე). მაშასადამე, საკონსტიტუციო სასამართლომ კანონის შესაბამის დებულებაზე მითითებით დაავიწროვა გასაჩივრებული ნორმის შინაარსი, ისარგებლა რა კანონმდებლის მიერვე დადგენილი ზღვრით ურთიერთობათა გასამიჯნად და უარი თქვა ნორმის შემდგომ დაკონკრეტებაზე იმგვარი ცნებების მოშველიებით, რომლებსაც კანონი არ ითვალისწინებდა. ეს იმიტომაც არის აღსანიშნავი, რომ თავად გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში განვითარებული მსჯელობა, მისი სარეზოლუციო ნაწილისგან განსხვავებით, ამჟღავნებდა უფრო ნიუანსირებული მიდგომის ნიშნებსაც.

კერძოდ, პლენუმმა სამოტივაციო ნაწილში განმარტა, რომ, თუ კერძო პირებს შორის დავას შეეხებოდა საქმე, რომელშიც სახელმწიფოს ინტერესი არ ფიგურირებდა, ასეთ შემთხვევაში გასაჩივრებული ნორმა არ ჩაითვლებოდა კონსტიტუციის საწინააღმდეგოდ.¹⁹ ნორმის არაკონსტიტუციურობის მტკიცება პლენუმმა დააფუძნა იმ არგუმენტს, რომ „5-წლიანი ხანდაზმულობის ვადა არაპროპორციულად ზღუდავს 422-ე მუხლის „გ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული ... [პირების] სამართლიანი სასამართლოს უფლებას იმ შემთხვევაში, როდესაც სასამართლო გადაწყვეტილება ... სახელმწიფოს სასარგებლოდ არის მიღებული და, ამავე დროს, არსებობს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 423-ე მუხლით გათვალისწინებული რომელიმე საფუძველი, ამასთან, ამ პირებისთვის სასამართლო გადაწყვეტილების ბათილად ცნობა უფლების დაცვის, აღდგენისთვის აუცილებელი წინა პირობაა.“²⁰ წინამდებარე განხილვის მიზნებისათვის საინტერესოა სწორედ ის, რომ პლენუმმა, სამოტივაციო ნაწილისგან განსხვავებით, გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში ერთმანეთისგან აღარ გამიჯნა, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს სასარგებლოდ და, მეორე მხრივ, კერძო პი-

¹⁹ ibid, პარაგრაფი II-34.

²⁰ ibid, პარაგრაფი II-38.

რების სასარგებლოდ გამოტანილი გადაწყვეტილებები და გასაჩივრებული ნორმა ამ თვალსაზრისით სრულად არაკონსტიტუციურად ცნო სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 422-ე მუხლის პირველი ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით განსაზღვრულ პირებთან მიმართებით.

ანალოგიურად ფრთხილ მიდგომას ამჟღავნებს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს „მეტალინვესტი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“²¹, სადაც სადავოდ იყო გამხდარი საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის პირველ პუნქტთან მიმართებით (კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის მე-19 მუხლის პირველი პუნქტი - საკუთრების უფლება) „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის მე-4 პუნქტი: „თუ ხელშეკრულების დადებისას კონტრაგენტისათვის ცნობილი იყო მეწარმე სუბიექტის ხელმძღვანელობის უფლებამოსილების შეზღუდვის შესახებ, წარმოდგენილ მეწარმე სუბიექტს შეუძლია ასეთი ხელშეკრულების დადებიდან თვრამეტი თვის განმავლობაში განაცხადოს გარიგების ბათილობის თაობაზე. იგივე წესი გამოიყენება, თუ წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების მქონე პირი და კონტრაგენტი განზრახ მოქმედებენ ერთად, რათა ზიანი მიაღწეს იმ მეწარმე სუბიექტს, რომელიც წარმოდგენილია წარმომადგენლით.“. საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ საქმეზეც მთლიანად არაკონსტიტუციურად ცნო სადავო ნორმა (კონკრეტულად, სიტყვები „ასეთი ხელშეკრულების დადებიდან თვრამეტი თვის განმავლობაში“), მიუხედავად იმისა, რომ გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში ნორმიდან სავსებით ვალიდური კონსტელაციებიც გამოყო და გამიჯნა.

კერძოდ, საკონსტიტუციო სასამართლომ ორი შემთხვევა განასხვავა ერთმანეთისგან: როდესაც არაუფლებამოსილი პირის მიერ გარიგების დადება დანაშაულის ნიშნებს შეიცავდა და როდესაც, პირიქით, გარიგება დანაშაულებრივი გზით არ იყო დადებული. პირველ შემთხვევასთან დაკავშირებით სასამართლომ განმარტა, რომ „არ არსებობს ლეგიტიმური მიზანი, რომელსაც შეიძლება ემსახურობოდა სადავო ნორმა იმ შემთხვევაში, როდესაც ის უკავშირდება სისხლისსამართლებრივი დანაშაულის გზით დადებულ ხელშეკრულებას.“²². რაც შეეხება მეორე შემთხვევას, სასამართლომ აღნიშნა, რომ ნორმა არაკონსტიტუციურ შინაარსს შეიძენდა „იმ პირობებში, როდესაც მეწარმის (პარტნიორის) მხრიდან ხელმძღვანელის/წარმომადგენლის საქმიანობაზე სათანადო ზედამხედველობის ...მიუხედავად, გარიგების ხელმომწერთა არაკეთილსინდისიერი (და შესაძლოა მართლსაწინააღმდეგო) ქმედების შედეგად, გარიგების შესახებ ინფორმაცია მეწარმისთვის და-

²¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/543 „შპს „მეტალინვესტი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 29 იანვარი.

²² *ibid*, პარაგრაფი II-62.

ფარული, ხელმიწვდომელი ხდება.²³ ზემოხსენებულისგან განსხვავებით, „საწარმოში ზედამხედველობის მექანიზმების არარსებობისას ან საწარმოს საქმიანობაში მეწარმის (პარტნიორების) არასათანადო ჩართულობისას“, სასამართლოს მითითებით, პრეტენზიის წარდგენის მგავსი ხანმოკლე ვადის არსებობა არაკონსტიტუციურ შედეგს არ იწვევდა.²⁴ თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, საკონსტიტუციო სასამართლომ საჭიროდ არ ჩათვალა, გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში განეცალკევებინა ნორმის კონსტიტუციური შინაარსი არაკონსტიტუციურისგან და მან ნორმა მთლიანად ძალადაკარგულად ცნო.

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში პირველი გადაწყვეტილება, როდესაც მან ნორმატიული შინაარსის გაუქმება არ დააფუძნა იმავე ან მსგავსი ურთიერთობის მომწესრიგებელ ნორმატიულ აქტში ექსპლიციტურად გავლებულ ზღვარს და თავად დაადგინა ნორმაში სრულიად ახალი სადემარკაციო ხაზი, იყო პლენუმის 2014 წლის 23 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“²⁵. აღნიშნულ საქმეზე საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო საქართველოს კონსტიტუციის 29-ე მუხლის პირველ და მეორე პუნქტებთან მიმართებით (კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის 25-ე მუხლი - სახელმწიფო თანამდებობის დაკავების უფლება) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 159-ე მუხლის („ბრალდებულის თანამდებობიდან ან (სამუშაოდან) გადაყენება შეიძლება, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ ამ თანამდებობაზე (სამუშაოზე) დარჩენით იგი ხელს შეუშლის გამოძიებას, დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას ან განაგრძობს დანაშაულებრივ საქმიანობას“) ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებდა ადგილობრივი თვითმმართველობის საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე, ფარული კენჭისყრით არჩეული პირების თანამდებობიდან (სამუშაოდან) გადაყენებას. საკონსტიტუციო სასამართლომ ეს იმ ფონზე გააკეთა, როდესაც იმ დროისათვის მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა საერთოდ არც კი შეიცავდა რაიმე მითითებას მოცემულ თანამდებობის პირებზე.

საერთოდ, საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის შესწავლა ადასტურებს, რომ უმეტეს შემთხვევებში იგი არ თვლის საჭიროდ დამატებით იმსჯელოს ნორმატიული შინაარსის კონტროლის საკითხზე - რა კრიტერიუმებზე

²³ *ibid*, პარაგრაფი II-50.

²⁴ *ibid*, პარაგრაფი II-54.

²⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება საქმეზე №3/2/574 „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 23 მაისი.

დაყრდნობით წყვეტს, განხილვის საგნად აქციოს მთლიანი ნორმა თუ მისი ნორმატიული შინაარსი, ამ უკანასკნელ შემთხვევაში კი - რა კრიტერიუმებზე დაყრდნობით ადგენს განსახილველი ნორმატიული შინაარსის ფორმულირებას. დასაბუთება ხშირად ეთმობა კონსტიტუციური დარღვევის დადგენას და არა - დარღვევის აღმოფხვრის საშუალების შერჩევას. საგულისხმო გამონაკლისია პლენუმის 2017 წლის 29 დეკემბრის №3/7/679 გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, რომელიც შეიცავს მნიშვნელოვან განმარტებებს ბუნდოვანი შინაარსის ან ზოგადი ხასიათის, ფართოდ ინტერპრეტირებადი ნორმების კონსტიტუციურობის კონტროლის სტანდარტთან დაკავშირებით.²⁶

გემოხსენებულ საქმეზე სასამართლომ განმარტა, რომ ბუნდოვანება, ცალკე აღებული, არ შეიძლება გახდეს ნორმის მთლიანად არაკონსტიტუციურად ცნობის საფუძველი და, ამის ნაცვლად, ყურადღება უნდა გამახვილდეს მის კონკრეტულ ნორმატიულ შინაარსზე, რომელიც მოსარჩელისთვის პრობლემურია.²⁷ საგულისხმოა, რომ, გამონაკლისის სახით, საკონსტიტუ-

²⁶ ერთმანეთისგან ნიუანსურად განსხვავდება ნორმის ორგვარი ბუნდოვანება: 1. ნამდვილი ბუნდოვანება, ე. ი. სიტუაცია, როდესაც ნორმის ტექსტი ბუნდოვანია ამ სიტყვის კლასიკური გაგებით, ვინაიდან ერთდროულად შესაძლებელია მისი ორი ან მეტი სხვადასხვა მნიშვნელობით გაგება, რაც ქმნის გაურკვეველობას. ამ ტიპის ბუნდოვანების მაგალითად შეგვიძლია მოვიხმოდ პლენუმის გადაწყვეტილებაში მითითებულ საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე - ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ სადავოდ გამხდარი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტი, რომელთან დაკავშირებითაც საკონსტიტუციო სასამართლოს უნდა განესაზღვრა, იძლეოდა თუ არა აღნიშნული ნორმა, კანონის სხვა ნორმებთან ერთობლიობაში, მოსამართლის ბრძანებისა და გადაუდებელი აუცილებლობის არსებობის გარეშე გარკვეული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ჩატარების შესაძლებლობას. საკონსტიტუციო სასამართლომ ჩათვალა, რომ ნორმა ბუნდოვანებას ბადებდა ამ კუთხით და არაკონსტიტუციურად ცნო იგი. 2. ბუნდოვანება ფართო გაგებით, ე. ი. სიტუაცია, როდესაც სემანტიკურად ნორმის მნიშვნელობა გარკვეულია, თუმცა, ნორმაში გამოყენებული ფართოდ ინტერპრეტირებადი ტერმინის/ტერმინების გამო, პრაქტიკაში რთულდება მისი გავრცელება/დაკონკრეტება კონკრეტული შემთხვევების მიმართ. ამის მაგალითია პლენუმის გადაწყვეტილებაში მითითებულ საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმალაძე და ვახტანგ მაისაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ სადავოდ გამხდარი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 314-ე მუხლის პირველი ნაწილი, რომელიც ითვალისწინებდა ჯაშუშობისათვის პასუხისმგებლობას „საქართველოს ინტერესის საზიანოდ ... უცხოეთის ორგანიზაციის დავალებით“ ინფორმაციის დამუშავებისათვის. ცალკე აღებული, აღნიშნული ნორმა არ იყო ბუნდოვანი იმ გაგებით, რომ იგი გასაგებად გადმოსცემდა ნორმის შინაარსსა და მიზანდასახულობას აბსტრაქტულ დონეზე, მაგრამ პრობლემა მდგომარეობდა მის განუსაზღვრელ ხასიათში, ვინაიდან „იძლე[ოდა] ძალიან ფართო ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ქმედების სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის საკითხის გადაწყვეტა მნიშვნელოვნად ხდებ[ოდა] დამოკიდებული სამართალშემფარდებლის ინდივიდუალურ შეფასებაზე.“ (Infra 30-ე შენიშვნა, II-36). დამატებით იხ. Scalia and Garner, supra სქოლიო 5, 33-41, 56-58, 343-346, 349-351.

²⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №3/7/679 „შპს სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 29 დეკემბერი. პარაგრაფები II-30-32.

ციო სასამართლომ მიუთითა პასუხისმგებლობის დამდგენ რეგულირებებზე, რა შემთხვევაშიც, სასამართლოს აზრით, „საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტის [კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტი - *nullum crimen sine lege*²⁸ პრინციპი] საფუძველზე, ცალკე აღებული სადავო ნორმის ბუნდოვანება შეიძლება იყოს მისი არაკონსტიტუციურად ცნობის საფუძველი“.²⁹ ამ თვალსაზრისით, საკონსტიტუციო სასამართლომ საკუთარი დასკვნა ნაწილობრივ დააფუძნა საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები - ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმალაძე და ვახტანგ მაისაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ 2013 წლის 14 მაისს მეორე კოლეგიის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას, რომელიც შეეხებოდა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 314-ე მუხლის პირველი ნაწილის სიტყვების - „აგრეთვე საქართველოს ინტერესის საზიანოდ უცხო ქვეყნის დაზვერვის ან უცხოეთის ორგანიზაციის დავალებით სხვა ინფორმაციის შეგროვება ან გადაცემა“ - კონსტიტუციურობას.

ზემოხსენებული გადაწყვეტილებით მეორე კოლეგიამ პასუხისმგებლობის დამდგენი ნორმების განსაზღვრულობის კონსტიტუციური გარანტიის საწინააღმდეგოდ ჩათვალა სიტყვები „ან უცხოეთის ორგანიზაციის“ და მიუთითა: „დანაშაულის დამდგენი სისხლის სამართლის კანონის განჭვრეტადობის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, შესაძლებელი იყოს მისი თითოეული ელემენტის ნამდვილი შინაარსისა და ფარგლების დადგენა, რათა ადრესატმა სწორად აღიქვას კანონი და მისი მოთხოვნების შესაბამისად განახორციელოს თავისი ქცევა, ამასთან, დაცული იყოს სამართალშემფარდებლის თვითნებობისაგან... უცხოეთის ორგანიზაციის დავალებით ინფორმაციის შეგროვებისა და გადაცემის დასჯადობის კონტექსტში, სადავო ნორმის შინაარსი არ არის ცალსახად და ნათლად განსაზღვრული. სამართალშემფარდებელმა და გამოხატვის სფეროში მოქმედმა პირმა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა განსაზღვრონ, რომელი ორგანიზაციის დავალებით განხორციელებული ჯაშუშობა არის საქართველოს ინტერესების საზიანო. აღნიშნული დანაწესი იძლევა ძალიან ფართო ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას და ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ქმედების სისხლისსამართლებრივი დასჯადობის საკითხის გადაწყვეტა მნიშვნელოვნად ხდება დამოკიდებული სამართალშემფარდებლის ინდივიდუალურ შეფასებაზე.“³⁰

მაშასადამე, შპს „სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი 2“-ისა და შპს „ტელე-

²⁸ ლათინურად - „არ არსებობს დანაშაული კანონის გარეშე“.

²⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №3/7/679 „შპს სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 29 დეკემბერი. პარაგრაფი II-33.

³⁰ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/2/516,542 „საქართველოს მოქალაქეები - ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმალაძე და ვახტანგ მაისაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 14 მაისი. პარაგრაფები II-31, 36.

კომპანია საქართველოს“ საქმეზე დადგენილი სტანდარტით, განუსაზღვრელი ცნებების, ტერმინების შემცველი ნორმის შემთხვევაში, როგორც წესი, საკონსტიტუციო სასამართლო არ შეაფასებს ნორმას მთლიანად, მის ყველა კონსტელაციაში, არამედ მხოლოდ იმ შინაარსს (ქვენორმას), რომელიც მოსარჩელისთვისაა პრობლემური. გამონაკლისია პასუხისმგებლობის დამდგენი ნორმები, ვინაიდან მათთან მიმართებით, ძირითადი უფლების არსიდან გამომდინარე, თავად ნორმის განუსაზღვრელობა ხდება შეფასების ობიექტი.³¹ თუმცა გარკვეული წინააღმდეგობა არსებობს პლენუმის გადაწყვეტილებაში გამოთქმულ მოსაზრებასა და მეორე კოლეგიის გადაწყვეტილებაში განვითარებულ მსჯელობას შორის, ვინაიდან კოლეგიის გადაწყვეტილებით სისხლის სამართლის ნორმა ასევე მთლიანად არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი კონსტიტუციის 24-ე მუხლის პირველ და მე-4 პუნქტებთან (კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის მე-17 მუხლის პირველი პუნქტის პირველი წინადადება, მე-2 და მე-5 პუნქტები - გამოხატვის თავისუფლება) მიმართებით მისი მსუსხავი ეფექტის გამო: „გამოხატვის თავისუფლების სფეროში პასუხისმგებლობის დაწესებისას, იგი აუცილებლად უნდა პასუხობდეს განსაზღვრულობის ისეთ სტანდარტს, რომელიც გამორიცხავს „მსუსხავ ეფექტს“ პასუხისმგებლობის განმსაზღვრელი რეგულირების გარეთ მოქცეული გამოხატვის თავისუფლების მიმართ. სადავო ნორმა გარკვეული წინაპირობების არსებობისას (საქართველოს ინტერესებისთვის

³¹ საგულისხმოა, რომ, საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკით, პასუხისმგებლობის დამდგენი ნორმის ბუნდოვანების ან განუსაზღვრელობის დადასტურების შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლომ შეიძლება იგი მთლიანად არაკონსტიტუციურად მანც არ ცნოს და, ამის ნაცვლად, მხოლოდ მისი კონკრეტული ნორმატიული შინაარსი გააუქმოს. კერძოდ, საქმეზე „გიორგი ბერუაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლომ იმსჯელა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 171-ე მუხლის პირველი ნაწილის სიტყვების „ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაზე“ კონსტიტუციურობაზე (171-ე მუხლის პირველი ნაწილით დასჯადად ცხადდებოდა „არასრულწლოვნის დაყოლიება მათხოვრობაზე ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაზე“) და დაადგინა, რომ ნორმა, კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტის პირველი წინადადების საწინააღმდეგოდ, საკმარისი სიცხადით არ განსაზღვრავდა, ჩათვლებოდა თუ არა არასრულწლოვნის დანაშაულის ჩადენაზე დაყოლიება „ანტისაზოგადოებრივ ქმედებად“. მიუხედავად ამისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ მთლიანად არ გააუქმა გასაჩივრებული ნორმა (სიტყვები - „ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაზე“), არამედ ძალადაკარგულად გამოაცხადა მისი მხოლოდ ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ითვალისწინებდა პირისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრებას არასრულწლოვნის დანაშაულის ჩადენაზე დაყოლიების გამო. იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/1/1289 „გიორგი ბერუაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2021 წლის 15 ივლისი.

ვფიქრობთ, კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტის პირველი წინადადებით დადგენილი ძირითადი უფლების ბუნებიდან და მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე (პლენუმის 2017 წლის გადაწყვეტილების გათვალისწინებით), საკონსტიტუციო სასამართლოს უფრო ფართო ჭრილშიც შეიძლო გადაეწყვიტა ნორმის კონსტიტუციურობის საკითხი ამ შემთხვევაში და იგი მთლიანად ეცნო ძალადაკარგულად. შესაძლოა, საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ შემთხვევაში მხედველობაში მიიღო ის გარემოება, რომ, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის თანახმად, სისხლის სამართლის კანონის არაკონსტიტუციურად ცნობას აქვს უკუქცევითი ძალა და იწვევს წარსულში გამოტანილი განაჩენების გადასინჯვას.

საზიანლობა) პირთა ფართო ჯგუფთან (უცხოეთის ორგანიზაციები) ურთიერთობისათვის აწესებს სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას. თუმცა საკითხს, უცხოეთის რომელი ორგანიზაციის დავალებით ინფორმაციის შეგროვება და გადაცემა შეიძლება იყოს დანაშაული, კანონმდებელი, ერთი მხრივ, სამართალშემფარდებლის, მეორე მხრივ კი, ნორმის შესაძლო სუბიექტთა განმარტების ამარა ტოვებს. [...] სადავო ნორმას გააჩნია „მსუსხავი ეფექტი“ გამოხატვის თავისუფლებაზე, რადგან რეალურად აქვს უფლების შეზღუდვის იმაზე გაცხილებით ფართო ეფექტი, ვიდრე ეს სადავო ნორმითაა გათვალისწინებული, რისი შეზღუდვაც კანონმდებელს უნდოდა და რომელიც აუცილებელია დემოკრატიული საზოგადოების არსებობისთვის.“³²

ცალკე აღებული, იზოლირებულად, კოლეგიის გადაწყვეტილებაში მოხმობილი ეს მსჯელობა შეიძლებოდა იმ დასკვნის საბუთადაც განგვეხილა, რომ ნორმა, რომელიც გამოხატვის თავისუფლებით სარგებლობის სფეროში პასუხისმგებლობას ადგენს და მისი განუსაზღვრელობის გამო მსუსხავ ეფექტს წარმოშობს, ხოლო, თუ ამ ლოგიკას განვავრცობდით, ზოგადად გამოხატვის თავისუფლების შემზღუდველი ყველა ნორმა, რომელსაც მსუსხავი ეფექტი აქვს, ექვემდებარება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მთლიანად გაუქმებას და აღარ საჭიროებს ისეთი ქირურგიული მექანიზმით „გადარჩენას“, როგორცაა არაკონსტიტუციური ნორმატიული შინაარსის განცალკევება და მხოლოდ მისი ძალადაკარგულად გამოცხადება.

მიგვაჩნია, რომ ასეთი დასკვნა არ იქნებოდა მართებული და უფრო დასაბუთებულია პლენუმის 2017 წლის გადაწყვეტილებაში შემოთავაზებული პოზიცია, რომელიც დასაშვებად მიიჩნევს განუსაზღვრელობის არგუმენტით ნორმის მთლიანად არაკონსტიტუციურობაზე მსჯელობას მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტის ტრილში (კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტი - *nullum crimen sine lege* პრინციპი).³³ ამასთან, თუკი კოლეგიის 2013 წლის გადაწყვეტილებაში მოხმობილ არგუმენტაციას ლოგიკურად განვავრცობდით, იგი რელევანტური სხვა ძირითად უფლებებთან მიმართებითაც გახდებოდა, რომელთა შემზღუდველი ნორმების კონსტიტუციურობა ასევე პოტენციურად განსაზღვრელობის სტანდარტის შუქზე შეიძლებოდა შემოწმებულიყო. შესაბამისად, იძულებულნი ვიქნებოდით, თითოეულ ასეთ შემთხვევაში, ფოკუსირება მოგვეხდინა სადავოდ ქცეულ ნორმაზე მთლიანად, ნაცვლად მასში ჩადებული პრობლემური ნორმატიული შინაარსისა. ცხადია, ასეთი მიდგომა წი-

³² საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე N2/2/516,542 „საქართველოს მოქალაქეები - ალექსანდრე ბარამიძე, ლაშა ტულუში, ვახტანგ ხმალაძე და ვახტანგ მისიაი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2013 წლის 14 მაისი. პარაგრაფი II-26.

³³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №3/7/679 „შპს სამაუწყებლო კომპანია რუსთავი 2“ და „შპს ტელეკომპანია საქართველო“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2017 წლის 29 დეკემბერი. პარაგრაფი II-33.

ნააღმდეგობაში მოვიდოდა პლენუმის 2017 წლის გადაწყვეტილებასთან, რომლის საფუძველზეც მკაფიოდ დადგინდა, რომ ფართოდ ინტერპრეტირებადი, ზოგადი ხასიათის ნორმების არაკონსტიტუციურობის მტკიცების საფუძველი ვერ გახდება ცალკე აღებული მათი ბუნდოვანება (გარდა კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტთან მიმართებით ნორმის გასაჩივრებისა), არამედ მოსარჩელემ უნდა გამოკვეთოს მისთვის პრობლემური ნორმატიული შინაარსი და კონკრეტულად მასთან დაკავშირებით წარუდგინოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი არგუმენტები.

პლენუმის გადაწყვეტილებაში განვითარებულ მიდგომას ადასტურებს 2022 წელს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება საქმეზე „გიორგი ლოგუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, რომლის ფარგლებშიც, ტერმინ „პორნოგრაფიული ნაწარმოების“ ბუნდოვანების გამო, არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 255-ე მუხლის პირველი ნაწილი საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტის პირველ წინადადებასთან მიმართებით. ნიშანდობლივია, რომ მოცემულ საქმეზე მოსამართლეთა ხმები ორად გაიყო იმასთან დაკავშირებით, უნდა დაკმაყოფილებულიყო თუ არა სარჩელი მოთხოვნის იმ ნაწილში, რომელიც შეეხებოდა ნორმის კონსტიტუციურობას გამომხატვის თავისუფლების ძირითად უფლებასთან მიმართებით. თუ სასამართლო გაიზიარებდა მეორე კოლეგიის 2013 წლის გადაწყვეტილებით დადგენილ სტანდარტს, ლოგიკურად, მას გამომხატვის თავისუფლების ჭრილშიც არაკონსტიტუციურად უნდა ეცნო გასაჩივრებული ნორმა, თუმცა, ვფიქრობთ, სავსებით მართებულად, სასამართლო არ გაჭყვა ასეთ გზას და მას შემდეგ, რაც ნორმა მთლიანად გამოაცხადა ძალადაკარგულად კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტთან მიმართებით, აღარ იმსჯელა დამატებით მის კონსტიტუციურობაზე კონსტიტუციის მე-17 მუხლის პირველი პუნქტის ჭრილში.³⁴ სასამართლომ ასეთი გადაწყვეტა შემდეგნაირად დაასაბუთა: „ვინაიდან შეუძლებელია სადავო ნორმით აკრძალული ქმედებების ზუსტი იდენტიფიცირება, საკონსტიტუციო სასამართლო მოკლებულია შესაძლებლობას, ეს ბუნდოვანი და ამორფული შინაარსისა თუ ფარგლების მქონე მოცემულობა შეაფასოს საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებულ სხვა უფლებებთან, მათ შორის, საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლით დაცულ გამომხატვისა თუ ინფორმაციის თავისუფლებასთან მიმართებით და განავითაროს ზუსტი და საგნობრივი მსჯელობა იმაზე, თუ რა მოცულობით ზღუდავს სადავო ნორმა კონსტიტუციის ამ ნორმით გათვალისწინებულ უფლებებს... საკონსტიტუციო სასამართლოს არ ესახება არც შესაძლებლად და არც მიზანშეწონილად, ჰიპოთეზურად იმსჯელოს ზემო-

³⁴ ამ შემთხვევაში ამოქმედდა „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 21-ე მუხლის მე-6 პუნქტი, რომლის თანახმადაც, თუ კონსტიტუციურ სარჩელზე გადაწყვეტილების მიღებისას პლენუმის/კოლეგიის სხდომაზე დამსწრე წევრთა ხმები თანაბრად გაიყო, კონსტიტუციური სარჩელი არ დაკმაყოფილდება.

აღნიშნულ საკითხებზე წინამდებარე სარჩელისა და ნორმატიული მოცემულობის ფარგლებში... ეს იმის ტოლფასი იქნებოდა, სასამართლომ მის მიერვე ბუნდოვნად მიჩნეულ ნორმას ჯერ თავად მიანიჭოს ზუსტი კონკრეტული შინაარსი და შემდეგ ნორმის საკუთარი ინტერპრეტაცია, მასში მის მიერვე ნაგულები შინაარსი შეაფასოს გამოხატვის თავისუფლებასთან ანდა კონსტიტუციის სხვა ნორმასთან მიმართებით... სადავო ნორმა, სავარაუდოდ, მრავალ ნორმატიულ შინაარსს შეიცავს, რომელთა მიმართ, შესაძლოა, სრულიად განსხვავებული მიდგომები იქნეს გამოყენებული, რაზედაც მოსარჩელეც მუთითებს. თუმცა, ამ ეტაპზე, საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლად და, მით უმეტეს, გამართლებულად არ მიაჩნია რომელიმე ერთ ან რამდენიმე სავარაუდო ნორმატიულ შინაარსზე აქცენტის გაკეთება, ვიდრე განჭვრეტადი და არაორაზროვანი კანონით არ იქნება დადასტურებული ამ ნორმატიული შინაარსების არსებობა. სასამართლო იმასაც ითვალისწინებს, რომ თვით მოსარჩელის მიერ მთელი ნორმის - სსკ 255-ე მუხლის პირველი ნაწილის - არაკონსტიტუციურად ცნობა არის მოთხოვნილი და არა მისი რომელიმე ნორმატიული შინაარსისა."³⁵

მაშასადამე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ, არსებული პრაქტიკით, საკონსტიტუციო სასამართლო განუსაზღვრელი შინაარსის გამო ნორმას, ჩვეულებრივ, არ ცნობს მთლიანად ძალადაკარგულად, არამედ ფოკუსირებას მოახდენს მოსარჩელისათვის/წარდგინების ავტორისათვის პრობლემურ ნორმატიულ შინაარსზე. ამ წესიდან გამონაკლისია პასუხისმგებლობის დამდგენი რეგულირებები, რა შემთხვევაშიც კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-9 პუნქტთან მიმართებით შეფასებისას სადავო ნორმის ბუნდოვანება შეიძლება გახდეს მისი მთლიანად არაკონსტიტუციურად ცნობის საფუძველი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საინტერესოა გაირკვეს, ბუნდოვანი/განუსაზღვრელი ხასიათის ნორმებისათვის დადგენილი სტანდარტის მიღმა, რა სტანდარტი ვრცელდება /უნდა გავრცელდეს სხვა შემთხვევებში: როდის დაექვემდებარება ნორმატიული აქტი შემოწმებას მთლიანად, ქვენორმებად მისი დეკონსტრუქციის გარეშე, და, ამის საპირისპიროდ, როდის უნდა/შეიძლება მოექცეს განხილვის ფოკუსში ნორმის მხოლოდ კონკრეტული ნორმატიული შინაარსი, ხოლო ამ უკანასკნელ შემთხვევაში - როგორი უნდა იყოს ეს შინაარსი.

III. ახალი მიდგომის თეორიულ-პრაქტიკული საფუძვლიანობა

უნდა დავეთანხმოთ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულ შეფასებას, რომლის თანახმადაც, ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნო-

³⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/8/926 „გიორგი ლოგუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2022 წლის 4 ნოემბერი. პარაგრაფი II-50.

ბის პრაქტიკის დამკვიდრებისკენ საკონსტიტუციო სასამართლოს, სავარაუდოდ, ინდივიდუალური გადაწყვეტილებების რეალური კონსტიტუციური კონტროლის³⁶ მექანიზმის არარსებობამ უბიძგა³⁷ - იმან, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ფორმალურად არ გააჩნია უფლებამოსილება, მაგალითად, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოსაგან განსხვავებით, გადაწყვიტოს დავა *in concreto*. ნორმატიული კონსტიტუციური კონტროლის პირობებში³⁸, საკონსტიტუციო დავის მიზანია დადგინდეს *in abstracto* ნორმის კონსტიტუციურობა ან არაკონსტიტუციურობა (მაშინაც კი, როდესაც სარჩელის აღსაძვრელად მოსარჩელის მხრიდან საჯარო ხელისუფლების მიერ უშუალოდ მის კონსტიტუციურ უფლებაში ჩარევის დემონსტრირება აუცილებელია), ვინაიდან სარჩელის დაკმაყოფილებას მოჰყვება ნორმის ძალადაკარგულად გამოცხადება საყოველთაოდ, ყველა პირთან მიმართებით, მაგრამ არა აუცილებლად - წარსულში ნორმის საფუძველზე წარმოშობილ ურთიერთობებში ჩარევა და ამ გზით კონკრეტული მოსარჩელის/სუბიექტის პრობლემის გადაწყვეტა. უფრო მეტიც, ნორმატიული კონსტიტუციური კონტროლის არც ექსკლუზიური და არც მთავარი მიზანი არ არის იმის გარკვევა, დაირღვა თუ არა სუბიექტის (მოსარჩელის) კონსტიტუციური უფლება - საკონსტიტუციო სასამართლოს, რეალური კონტროლის არარსებობის პირობებში, სუბიექტისათვის სახელისუფლებო აქტით მიყენებული ზიანის კომპენსაციის ბერკეტი, ჩვეულებრივ, არც გააჩნია.³⁹ ამ შემთხვევაში კონსტიტუციური სამართალწარმოების მთავარი მიზანია იმის გარკვევა, არღვევს თუ არა კონსტიტუციას შესაბამისი სამართლებრივი ნორმა და, თუ მისი არაკონსტიტუციურობა დადასტურდა, - კონსტიტუციური მართლწესრიგის დაცვა ნორმის ძალადაკარგულად გამოცხადებით.⁴⁰

ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა კონსტიტუციით შემოთავაზებული იმგვარი ბერკეტია, რომლის გამოყენება ბუნებრივად ამყოფებს საკონსტიტუციო

³⁶ იგულისხმება კონსტიტუციური კონტროლის ისეთი მოდელი, როდესაც კომპეტენტურ ორგანოს (მაგალითად, საკონსტიტუციო სასამართლოს) შეუძლია შეაფასოს ინდივიდუალური გადაწყვეტილებების (მათ შორის, სასამართლო აქტების) კონსტიტუციურობა.

³⁷ ლოლაძე და სხვა, supra სქოლიო 4, 73-76, 255-257; იხ. ასევე: გეგენავა და ჯავახიშვილი, supra სქოლიო 16, 124-125.

³⁸ ნორმატიული კონსტიტუციური კონტროლის სისტემაში კონსტიტუციური დავა შეიძლება აღიძრას მხოლოდ ნორმის და არა მის საფუძველზე მიღებული ინდივიდუალური გადაწყვეტილების გასაჩივრების მიზნით. აღნიშნულის შესახებ უფრო ვრცლად იხ. ვენეციის კომისიის კვლევა: Study on Individual Access to Constitutional Justice, CDLAD(2010)039rev, 77 <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2010\)039rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2010)039rev-e)> [15.7.2023].

³⁹ ვენეციის კომისიის მოსაზრება: CDL-AD(2018)012 Georgia - Amicus Curiae brief for the Constitutional Court on the effects of Constitutional Court decisions on final judgments in civil and administrative cases, 30-33 <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)012-e)> [15.7.2023].

⁴⁰ ვენეციის კომისიის მოსაზრება: CDL-AD(2021)001 Revised Report on individual Access to Constitutional Justice, 36 <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)001-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)001-e)> [15.7.2023].

სასამართლოს ერთგვარ ინსტიტუციურ კონფლიქტში სხვა სახელისუფლებო შტოებთან/ორგანოებთან (მაგალითად, პარლამენტი, აღმასრულებელი ხელისუფლება, პრეზიდენტი) და, იმავდროულად, არის სერიოზული ჩარევა დემოკრატიულ პროცესში, რაც დემოკრატიული ლეგიტიმაციის მქონე ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების გაუქმებით გამოიხატება.⁴¹ სწორედ ამიტომაც სასამართლოები - არა მარტო საქართველოში, არამედ სხვა სახელმწიფოებშიც - ცდილობენ მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში მიმართონ ამ ბერკეტს, როდესაც მისი გამოყენება ერთმნიშვნელოვნად აუცილებელია კონსტიტუციური წესრიგისა და სამართლის უზენაესობის დასაცავად. პოლიტიკურ შტოებთან სასამართლო ხელისუფლების ურთიერთობის სწორედ ამგვარი დინამიკის გამომხატველია, როგორც უკვე აღინიშნა, სამართლის თეორიასა და პრაქტიკაში აღიარებული კონსტიტუციური განრიდების დოქტრინა. პრინციპში, იგივე შეიძლება ითქვას საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დამკვიდრებულ პრაქტიკაზეც ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობასთან დაკავშირებით, რაც მას საშუალებას აძლევს, თავიდან აიცილოს საერთო სასამართლოს მიერ ყოველი ახალი, კონსტიტუციურად საეჭვო გადაწყვეტილების მიღებისას ნორმატიული აქტის სრულად გაუქმების სცილა და კონსტიტუციური განრიდების დოქტრინის მოშველიების საფუძველზე ნორმატიული აქტის იმთავითვე სრულად ძალაში დატოვების ქარიბდა.

გარდა იმისა, რომ დავის საგნის დავიწროება ნორმატიულ შინაარსზე ფოკუსირებით, ზოგადად, უკეთ შეესაბამება სასამართლოს, როგორც არაპოლიტიკური სახელისუფლებო შტოს, როლს ხელისუფლების დანაწილების სისტემაში, ასეთი მიდგომა გამართლებულია თავად სასამართლო ხელისუფლების შტოს შიგნით საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთო სასამართლოებს შორის არსებული ურთიერთობის დინამიკითაც. ნორმატიულ შინაარსზე ფოკუსირება ხელს უწყობს საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთო სასამართლოების ინსტიტუციური დიალოგის განვითარებას. ასეთ ვითარებაში, საერთო სასამართლოს მიერ ნორმის კონსტიტუციურად საეჭვოდ ინტერპრეტაცია იწვევს (in abstracto) საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ თავად ამ ინტერპრეტაციის ძალადაკარგულად გამოცხადებას, რაც საერთო სასამართლოებს უტოვებს საკმარის სივრცეს მომდევნო საქმეებზე ნორმის კონსტიტუციის შესაბამისად განმარტებისათვის.

მაშასადამე, მთლიანი ნორმის ნაცვლად კონკრეტულ ნორმატიულ შინაარსზე კონცენტრაცია საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლობას ანიჭებს მოახდინოს პოტენციური კონსტიტუციური დარღვევის ლოკალიზაცია და კონსტიტუციური სარჩელი ან წარდგინება დააკმაყოფილოს იმგვარად, რომ

⁴¹ საკონსტიტუციო სასამართლოსა და პარლამენტის ანტაგონისტური ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ იხ. გიორგი ხუბუა, „საკონსტიტუციო სასამართლო სამართალსა და პოლიტიკას შორის“ (2016) 9 საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა 14-15; გეგენაგა, supra სქოლიო 16, 137-138.

კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებული ფაქტობრივი გარემოებებით/დათქმებით შეზღუდოს საკუთარი გადაწყვეტილება. მიუხედავად იმისა, რომ, მისი მანდატიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლო ამ შემთხვევაში არ ახორციელებს საერთო სასამართლოს გადაწყვეტილების რეალურ კონტროლს და მის რეაგირებას არ მოჰყვება აუცილებლად მოსარჩელის პრობლემის ეფექტური გადაწყვეტა, ადრინდელ პრაქტიკასთან შედარებით, ახლებური მიდგომით საკონსტიტუციო სამართალწარმოება უფრო მეტადაა დაახლოებული მოსარჩელეთა მიერ დაყენებულ რეალურ პრობლემებთან.

კონსტიტუციური სტანდარტებისა და ღირებულებების საერთო სასამართლოთა პრაქტიკაში ასახვას, ნორმატიული შინაარსის გაუქმების პრაქტიკის დადგენასთან ერთად, ხელს უწყობს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ უკანასკნელ ათწლეულში დამკვიდრებული ის მიდგომაც, რომლის თანახმადაც იგი, ჩვეულებრივ, გასაჩივრებული ნორმის ავტორიტეტულ განმარტებად იღებს საერთო სასამართლოს მიერ გაკეთებულ ინტერპრეტაციას, თუნდაც ეს ინტერპრეტაცია არ წარმოადგენდეს, საკონსტიტუციო სასამართლოს აზრით, ნორმის ყველაზე გონივრულ/სწორ განმარტებას - მათ შორის, ისეთ განმარტებას, რომელიც გააქარწყლებდა კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებულ ეჭვებს.⁴² ამ ორი მიდგომის - ნორმატიული შინაარსის კონტროლისა და საერთო სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული ინტერპრეტაციის ავტორიტეტულად მიჩნევის - კომბინაცია იძლევა შესაძლებლობას, საკონსტიტუციო სამართალწარმოება საქართველოში არ დარჩეს განყენებული, რეალობას მოწყვეტილი და, კონსტიტუციური კონტროლის არსებული მოდელის ფარგლებში, ეფექტურად იქნეს რეალიზებული ძირითადი კანონით დაცული ღირებულებები.

IV. პრობლემის განხილვა აშშ-ის მაგალითზე

ნორმატიული შინაარსის კონტროლთან დაკავშირებით, პარალელი შეიძლება გაივლოს აშშ-ში დამკვიდრებულ პრაქტიკასთან ე. წ. „Facial“ და

⁴² საკითხი იმის თაობაზე, რომელი ინტერპრეტაცია ჩაითვლება კონსტიტუციური სამართალწარმოების მიზნებისათვის ნორმის ავტორიტეტულ ინტერპრეტაციად, ცალკე განხილვას საჭიროებს და სცდება წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებს. მხოლოდ შევნიშნავთ მოკლედ, რომ, თუ ნორმის ინტერპრეტაციის რესურსი საერთო სასამართლოთა სისტემაში ამოწურული არ არის (ე. ი. არ არსებობს საბოლოო ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება), ლოგიკური და მიზანშეწონილია, საკონსტიტუციო სასამართლომ a priori არ მიიჩნიოს არსებული განმარტება ავტორიტეტულად და თავადაც შეაფასოს ინტერპრეტაციის სისწორე. და, პირიქით, თუ არსებობს საკითხზე ბოლო ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილება, მიზანშეწონილია საკონსტიტუციო სასამართლო დაეყრდნოს მასში მოცემულ განმარტებას, რაოდენ უმართებულოდაც უნდა მიიჩნდეს იგი. გამონაკლისი აქედან შეიძლება იყოს ის იშვიათი და თეორიული შემთხვევა, როდესაც თავად ბოლო ინსტანციის სასამართლოს მიერ გაკეთებული განმარტება იმდენად ბუნდოვანია, რომ მისგან აზრის გამოტანა შეუძლებელია, აგრეთვე, როდესაც არსებობს ბოლო ინსტანციის სასამართლოს რამდენიმე წინააღმდეგობრივი გადაწყვეტილება და აღნიშნული წინააღმდეგობა იმავე სასამართლოს მიერ დაძლეული არ არის.

„As-applied“ ტიპის საჩივრების გამიჯვნის ჭრილში. აშშ-ში, სადაც ფედერალური სასამართლოები კომპეტენტური არიან უშუალოდ გამოიყენონ კონსტიტუციის ნორმები დავის გადასაწყვეტად და გამიჯნული არ არის ერთმანეთისგან საკონსტიტუციო კონტროლი და მართლმსაჯულება, მიიჩნევა, რომ ნორმა მთლიანად არაკონსტიტუციურად (facially invalid) მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში შეიძლება იქნეს მიჩნეული. როგორც აშშ-ის უზენაესმა სასამართლომ განმარტა საქმეზე „შეერთებული შტატები სალერნოს წინააღმდეგ“, ასეთი საგამონაკლისო შემთხვევა გვაქვს სახეზე, როდესაც დგინდება, რომ ნორმა არცერთი კონსტელაციის ფარგლებში არ იქნებოდა კონსტიტუციური.⁴³ აშშ-ის უზენაესი სასამართლო ნორმის სრულად არაკონსტიტუციურად ცნობის საწინააღმდეგოდ შემდეგ არგუმენტებს ასახელებს: 1. სასარჩელო მოთხოვნები, რომლებიც მთლიანად ნორმის (და არა - მისი კონკრეტულ ვითარებაში შეფარდების) არაკონსტიტუციურობის მტკიცებას ემყარება, ხშირად სპეკულაციურია და შეიცავს ნორმის ნაადრევი და პრაქტიკულ რეალობას მოწყვეტილი ინტერპრეტაციის რისკს; 2. ასეთი მოთხოვნის დაკმაყოფილება, ასევე, ეწინააღმდეგება სამოსამართლო თვითშეზღუდვის ფუნდამენტურ პრინციპს, რომლის თანახმადაც სასამართლომ აუცილებლობის გარეშე არ უნდა წამოჭრას წინასწარ კონსტიტუციური საკითხები და არც იმაზე ფართო კონსტიტუციური წესი დაადგინოს, ვიდრე ამას კონკრეტული ფაქტები მოითხოვს; 3. ასეთი მოთხოვნის დაკმაყოფილება საფრთხეს უქმნის დემოკრატიულ პროცესს და, კერძოდ, ხალხის მიერ არჩეული წარმომადგენლების მიერ გამოხატული ნების აღსრულებას კონსტიტუციის შესაბამისად.⁴⁴

ნიშანდობლივია, რომ ზემოთ მოხმობილი დაკვირვება, რომელიც ნორმის მთლიანად არაკონსტიტუციურად გამოცხადებისათვის დასაძლევ საკმაოდ მკაცრ ტესტზე უთითებს (აღნიშნული ტესტი, როგორც აღინიშნა, მოითხოვს, რომ არც ერთი კონსტელაციის ფარგლებში ნორმის კონსტიტუციურად შეფარდება შესაძლებელი არ უნდა იყოს), თავის მხრივ, დაზუსტებას საჭიროებს და სრულად არ აღწერს აშშ-ის ფედერალურ სასამართლოთა მიერ ჩამოყალიბებულ იურისპრუდენციას. როგორც აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა მოწმობს, საკმაოდ ხშირია შემთხვევები, როდესაც სასამართლო არ იფარგლება ნორმის ერთი რომელიმე შეფარდების კონსტიტუციურობაზე მსჯელობით და, ამის ნაცვლად, ნორმას აფასებს მის მთლიანობაში.⁴⁵ აღნიშნული პრაქტიკის მიმოხილვა ცხადყოფს, რომ ცალკეული დოქტრინა-

⁴³ United States v. Salerno, 481 U. S. 739, 745 (1987) <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/481/739/> [15.7.2023].

⁴⁴ Washington State Grange v. Washington State Republican Party, 552 U. S. 442, 450-451 (2008) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/552/442/>> [15.7.2023].

⁴⁵ Richard H. Jr. Fallon, ‘Fact and Fiction about Facial Challenges’ (2011) 99(4) California Law Review 915-974, 917-918.

ლური ტესტები, რომლებსაც აშშ-ში ფედერალური სასამართლოები ნორმა-თა კონსტიტუციურობის შემოწმებისას იყენებენ, შესაძლებელს - და ზოგჯერ აუცილებელსაც - ხდის მთლიანად ნორმის სამართლებრივ ნამდვილობაზე მსჯელობას.⁴⁶

მაგალითად, აშშ-ის უზენაესი სასამართლო დასაშვებად მიიჩნევს პასუხისმგებლობის დამდგენი ნორმის მთლიანად არაკონსტიტუციურად ცნობას მისი ბუნდოვანების გამო, მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება ზოგიერთი შემთხვევის მოქცევა ასეთი ნორმის მოქმედების ფარგლებში სულაც არ იყოს საეჭვო ობიექტური დამკვირვებლის პოზიციიდან. შედეგად, არაკონსტიტუციურად ჩაითვლება პასუხისმგებლობის დამდგენი ბუნდოვანი ნორმის გამოყენება ისეთ სიტუაციაშიც, როცა, საქმის კონკრეტული გარემოებებიდან გამომდინარე, ადრესატისათვის ცნობილი უნდა ყოფილიყო, რომ მისი ქმედება უთუოდ მოექცეოდა ნორმის მოქმედების ფარგლებში. როგორც აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე ანტონინ სკალიამ ერთ-ერთ საქმეზე მოსწრებულად შენიშნა, ნორმა, რომელიც კრძალავს ტროტუარზე რამდენიმე ადამიანის შეკრებას და მათ მიერ გამვლელთათვის „გამაღიზიანებელი“ ქმედების განხორციელებას, სრულად (ყველა კონსტელაციაში) არაკონსტიტუციურია მისი ბუნდოვანების გამო, იმის მიუხედავად, რომ, მაგალითად, გამვლელისათვის სახეში შეფურთხება უდავოდ ჩაითვლება „გამაღიზიანებელ“ ქმედებად.⁴⁷

გარდა ზემოხსენებულისა, აშშ-ში დამკვიდრებული მიდგომით, ნორმები, რომლებიც მომეტებული დაცვის ღირს კონსტიტუციურ სიკეთეს ზღუდავს და რომელთა ნამდვილობა, შესაბამისად, მკაცრი შეფასების ტესტით (strict scrutiny) მოწმდება, ხარვეზის იდენტიფიცირებისას შესაძლებელია გამოცხადდეს მთლიანად არაკონსტიტუციურად, მიუხედავად იმისა, რომ პრობლემური ნორმატიული შინაარსის იდენტიფიცირება და მისი ქირურგიული წესით გამოცალკევება მთლიანი ნორმიდან, შესაძლებელია, ფიზიკურად მიუღწეველი სულაც არ იყოს.⁴⁸ მაშინაც კი, როდესაც კონკრეტული პირის

⁴⁶ Richard H. Jr Fallon, ‘Facial Challenges, Saving Constructions, and Statutory Severability’ (2020) 99(2) Texas Law Review 215-282, 219.

⁴⁷ Johnson v. United States, 576 U. S. 11 (2015) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/576/13-7120/>> [15.7.2023].

⁴⁸ Richard H. Jr Fallon, ‘As-Applied and Facial Challenges and Third-Party Standing’ (2000) 113(6) Harvard Law Review 1321-1370, 1138, 1346-1347. აღსანიშნავია, რომ, აშშ-ის კონსტიტუციის სტრუქტურასა და ტექსტზე დაყრდნობით, საკმაოდ ვიწროა იმ უფლებების ჩამონათვალი (ფუნდამენტური უფლებები), რომელთა შეზღუდვის მართლზომიერებასაც აშშ-ის ფედერალური სასამართლოები მკაცრი შეფასების ტესტის ფარგლებში ამოწმებენ. გარდა სიტყვის თავისუფლების შინაარსობრივი შეზღუდვის შემთხვევებისა, ფაქტობრივად, აღნიშნული ტესტი რელევანტურია მხოლოდ შემდეგი ორი კატეგორიის საქმეების გადაწყვეტისას: 1. სამართლიანი პროცესის (Due process) გარანტიასთან მიმართებით, როდესაც საკითხი უკავშირდება პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ისეთი კომპონენტის ხელყოფას, რომლის აღიარებისა და დაცვის ტრადიცია ისტორიულად არსებობს; მაგალითად, Washington v. Glucksberg-ის საქმეზე ევთანაზიით თვითმკვდინება აშშ-ის უზენაესმა სასამართლომ არ ჩათვალა

ქცევის/ქმედების რეგულირება კონსტიტუციის მიზნებისათვის, ცალკე აღებული, სულაც არ წარმოშობს პრობლემას, სასამართლომ ასეთი ნორმის აღსრულებაზე შეიძლება მაინც უარი თქვას, თუ მისი გამოყენება არცთუ უმნიშვნელო რაოდენობის სხვა შემთხვევებში კონსტიტუციის დარღვევას იწვევს. მკაცრი შეფასების ტესტის გამოყენებისას სასამართლოები იკვლევენ, ემსახურება თუ არა ნორმა დაუძლეველ საჯარო ინტერესს და არის თუ არა შემოთავაზებული რეგულირება ვიწროდ მიზანმიმართული აღნიშნული მიზნის მიღწევისკენ. კერძოდ, როდესაც რეგულირება იმაზე მეტად იჭრება კონსტიტუციურად დაცული გამოხატვის ფარგლებში, ვიდრე ეს შეიძლება გამართლებული იყოს დაუძლეველი საჯარო ინტერესით, სასამართლო ხშირ შემთხვევაში უარს ამბობს პრობლემური ნორმატიული შინაარსის გამოცალკევებით ნორმის ნაწილობრივ „გადარჩენაზე“ და მას მთლიანად არაკონსტიტუციურად ცნობს.⁴⁹

ჩვეულებრივ, აგრეთვე სრულად არაკონსტიტუციურად იქნება მიჩნეული ნორმა, რომელიც არალეგიტიმური მიზნის მისაღწევად იქნა მიღებული, თუკი იმ კონსტიტუციური ტესტის გამოყენებისას, რომელსაც უფლებას ჩარევის შესაფასებლად იყენებს სასამართლო, შემოწმების საგანია ნორმის/კანონ-

მსგავსი მახასიათებლის მქონე უფლებად და მასში ჩარევა ნაკლებად მკაცრი, რაციონალური შეფასების ტესტის საფუძველზე შეაფასა; აღნიშნულისგან განსხვავებით, ფიზიკური ხელშეუხებლობა, შვილების აღზრდა, სასამართლოს პრაქტიკაში ითვლება ისეთ ტრადიციულ უფლებებად, რომლებში ჩარევაც მკაცრი შეფასების ტესტით შეფასდება; 2. თანასწორობის უფლებასთან მიმართებით, როდესაც საკითხი უკავშირდება არათანაბარ მოპყრობას კონსტიტუციით გარანტირებული ფუნდამენტური უფლების ნიშნით (მაგალითად, როდესაც ხდება განსხვავებული მოპყრობა გამოხატვის უფლებით სარგებლობასთან დაკავშირებით), რასის, ეთნიკური წარმომავლობის გამო ან/და თუ უთანასწორო მოპყრობის მსხვერპლია სხვა ისტორიულად მოწყვლადი და განცალკევებული ჯგუფი (უმცირესობა), რომლის დაცვის საჭიროებაც აშკარაა ისტორიულად ჩამოყალიბებული/არსებული სტერეოტიპების გათვალისწინებით. იხ. *San Antonio School District v. Rodriguez*, 411 U. S. 1, 411 U. S. 16, 28 (1973) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/411/1/>> [15.7.2023]. შესაბამისად, მხოლოდ რაციონალური და არა მკაცრი ტესტით ფასდება უთანასწორო მოპყრობა ასაკის ნიშნით. იხ. მაგალითად, *Massachusetts Bd. of Retirement v. Murgia*, 427 U.S. 307 (1976) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/427/307/>> [15.7.2023], რომლითაც კონსტიტუციურად იქნა მიჩნეული, რაციონალური ტესტის გამოყენებით, ნორმა, რომლის საფუძველზეც 50 წლის ასაკს მიღწეული პოლიციელი სავალდებულოდ გადიოდა პენსიაზე, გონებრივი ჩამორჩენილობის გამო (*Cleburne v. Cleburne Living Ctr.*), ქონებრივი ნიშნით (*San Antonio Indep. Sch. Dist. v. Rodriguez*). მკაცრი შეფასების ტესტზე ნაკლებად მზღუდავი, მაგრამ რაციონალურზე უფრო მკაცრი ტესტით (*intermediate scrutiny*) ფასდება დიფერენციაცია სქესისა და ქორწინების გარეშე დაბადების ნიშნით. იხ. *Clark v. Jeter*, 486 U.S. 456 (1988) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/486/456/>> [15.7.2023].

⁴⁹ თუმცა გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებულ დავებში აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში ყოველთვის გამართლებულად არ მიიჩნევა ნორმის ხარვეზის გასწორება მისი მთლიანად გაუქმებით. მაგალითად, საქმეზე *Broadrick v. Oklahoma*, 413 U.S. 601 (1973) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/413/601/>> [15.7.2023] აშშ-ის უზენაესმა სასამართლომ განმარტა, რომ ასეთი მკაცრი მექანიზმის გამოყენება მიზანშეწონილია უფრო მეტად ვერბალური და არა - ქცევითი / მოქმედებითი ფორმით განხორციელებული გამოხატვის შემზღუდველ ნორმებთან მიმართებით. აგრეთვე, შემთხვევათა რაოდენობა, როდესაც ნორმის შეფარდება იწვევს არაკონსტიტუციურ შედეგებს, არ უნდა იყოს უმნიშვნელო ნორმის ლეგიტიმურად გამოყენების შემთხვევებთან შედარებით.

მდებლის განზრახულობა. ასეთ შემთხვევაში, ითვლება, რომ არაკონსტიტუციური მიზანი მთლიანად განმსჭვალავს ნორმას, რაც გამორიცხავს მისი რომელიმე კონსტიტუციური ნორმატიული შინაარსის იდენტიფიცირებას.⁵⁰

დასაბუთებულად გვესახება მოსაზრება, რომლის თანახმადაც არჩევნის გაკეთება ნორმის მთლიანად არაკონსტიტუციურად მიჩნევასა და მისი ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობას შორის სამოსამართლო დისკრეციის სფეროს მიეკუთვნება და უფრო მეტად პრაქტიკული მიზანშეწონილობის არგუმენტებს ეფუძნება, ვიდრე - ფორმალურ-თეორიულ განსჯა-ანალიზს იმის თაობაზე, რომელი მიდგომაა კონსტიტუციასთან შესაბამისი და რომელი - არა.⁵¹ უდავოდ, ნორმის მთლიანად გაუქმება, მისი ნორმატიული შინაარსის გაუქმებასთან შედარებით, არის გაცილებით უფრო მკაცრი სანქცია, რომელიც სასამართლომ შეიძლება გამოიყენოს კონსტიტუციურ დარღვევაზე რეაგირებისა და არაკონსტიტუციური ნორმის სამომავლოდ მიღების/გამოცემის პრევენციისთვის: „როდესაც კონსტიტუციური ღირებულებები არის განსაკუთრებით მოწყვლადი, უზენაესმა სასამართლომ შესაძლებელია გამოიყენოს ძლიერი დაცვის მექანიზმის ამამოქმედებელი ტესტები, რომლებიც აუცილებელს ხდის კანონის ნორმის სრულად გაუქმებას და გამორიცხავს კანონის ხარვეზების ნაბიჯ-ნაბიჯ გამოსწორებას ყოველ მომდევნო საქმეზე. ეს მიდგომა ყველაზე უფრო დასაფასებელია, როდესაც კონსტიტუციური დებულება იცავს ისეთ გამოხატვას თუ ქცევას, რომელიც განსაკუთრებულად არის მიდრეკილი მსუსხავი ეფექტის გავლენის ქვეშ მოქცევისაკენ და, იმავდროულად, კანონმდებელი შესაძლებელია იჩენდეს უჩვეულო ინერტულობას ამ კონსტიტუციური ღირებულების დასაცავად, სასამართლოს მიერ მნიშვნელოვანი პრევენციული მექანიზმის ჩამოყალიბების გარეშე.“⁵²

V. რომელი გზა უნდა აირჩიოს საკონსტიტუციო სასამართლომ

ვფიქრობთ, ქართულ სინამდვილეში, აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკის უაპელაციოდ ტრანსპოზიცია და მისი აღება ორიენტირად იმის დასადგენად, თუ რა შემთხვევებში უნდა იმსჯელოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მთლიანად ნორმის კონსტიტუციურობაზე, მისი ნორმატიული შინაარსის ნაცვლად, და, პირიქით, არ იქნებოდა მართებული. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ის იურისპრუდენციასა და სამართლებრივ დოქტრინაში მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით არის ასპექტები, რომლებიც ქა-

⁵⁰ Michael C Dorf, 'Facial Challenges to State and Federal Statutes' (1994) 46(2) Stanford Law Review 235-304, 279-280.

⁵¹ Fallon, supra სქოლიო 48, 1351-1352.

⁵² ibid, 1352.

რომელიც კონტექსტშიც რელევანტურია და რომლებზეც უფრო დაწვრილებით ქვემოთაც იქნება ყურადღება გამახვილებული, მიგვაჩნია, რომ ყოველი კონსტიტუციური დარღვევის იდენტიფიცირებისას საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმის მთლიანად გაუქმებისათვის ზოგადი უპირატესობის მინიჭება არ იქნებოდა მიზანშეწონილი.

პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ, საქართველოს კონსტიტუციით განმტკიცებული ძირითადი უფლებების კატალოგი - როგორც მისი გავრცელების სფეროთი, ისე უფლებებში ჩარევის გამართლების ტესტით - განსხვავდება აშშ-ის კონსტიტუციის უფლებათა ბილისა და მათთან დაკავშირებით აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მიერ შემუშავებული სხვადასხვა კონსტიტუციური ტესტისგან. გარდა ამისა, თუკი ვაკეთებთ დაშვებას, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ნორმატიული შინაარსის გაუქმების კომპეტენცია გააჩნია, ლოგიკურია დავასკვნათ, რომ, კონცენტრირებული საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების მოდელის პირობებში, სადაც ორდინალური კანონმდებლობის ავტორიტეტული განმარტების ფუნქცია საერთო სასამართლოებს აქვს მიკუთვნებული, საკონსტიტუციო სასამართლო, როგორც წესი, უნდა იფარგლებოდეს ნორმის კონსტიტუციურობაზე მსჯელობით (და, საჭიროებისას, მისი არაკონსტიტუციურად ცნობით) იმ შინაარსის ფარგლებში, რომელიც მას საერთო სასამართლოებმა მიანიჭეს კონკრეტულ დავაზე. მსგავსი მიდგომა შესაძლებლობას უტოვებს საერთო სასამართლოებს, განავითარონ ნორმის განმარტების პრაქტიკა, ამოწმონ კონსტიტუციის შესაბამისად მისი ინტერპრეტირების რესურსი საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი ჩარჩოს ფარგლებში, რაც, ერთი მხრივ, ხელს უწყობს საკონსტიტუციო სასამართლოსა და საერთო სასამართლოებს შორის კონსტრუქციული ინსტიტუციური დიალოგის განვითარებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ქმნის საკანონმდებლო ხელისუფლების შტოსთან სასამართლო ხელისუფლების მიმართების ისეთ მოდელს, რომელშიც გათვალისწინებულია კონსტიტუციური განრიდების დოქტრინიდან მომდინარე არგუმენტები.

პრაქტიკა მოწმობს, რომ მოცემულ ეტაპზე სასამართლოს საკმაოდ დელიკატური ფუნქცია აქვს შესასრულებელი: იმის განსაზღვრა, თუ როდის არის შესაძლებელი ან მიზანშეწონილი ნორმის მთლიანად გაუქმების ნაცვლად ნორმატიულ შინაარსებად მისი დანაწევრება და სად უნდა გაივლოს ზღვარი ნორმის გასაუქმებელ და ძალაში დასატოვებელ ნორმატიულ შინაარსებს შორის, მოითხოვს სამოსამართლო განსჯასა და, გარკვეულწილად, შემოქმედებით მიდგომასაც⁵³, რა პროცესშიც სასამართლომ არ უნდა გადაკვეთოს ის მკრთალი ხაზი, რომლის მიღმაც მხოლოდ პოლიტიკური ორგანო შეიძლება იყოს გადაწყვეტილების მიღებაზე კომპეტენტური.⁵⁴

⁵³ Fallon, supra სქოლიო 46, 236.

⁵⁴ Fallon, supra სქოლიო 48, 1333; Dorf, supra სქოლიო 50, 958.

ვფიქრობთ, ამ შემთხვევაში სასამართლოსათვის მნიშვნელოვანი დახმარების განწევა შეუძლია თავად მხარეთა პოზიციონირებასაც მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით.⁵⁵ მეტიც, ნორმატიული შინაარსის ფორმულირების პროცესში მხარეთა მოთხოვნების, მათ მიერ შემოთავაზებული არგუმენტებისა და პოზიციების შეჯერება-შეპირისპირება ერთგვარი რისკის დამზღვევი მექანიზმიცაა საკონსტიტუციო სასამართლოსათვის, რათა მან ზემოთ მითითებული მნიშვნელოვანი ხაზი არ გადაკვეთოს. მიუხედავად ამისა, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების გაანალიზების საფუძველზე ირკვევა, რომ, როგორც წესი, არც სარჩელის/წარდგინების დასაშვებობის და არც საქმის არსებითი განხილვის ეტაპზე არ ხდება მხარეთა პოზიციების სათანადო გამოკვლევა იმის თაობაზე, ნორმა მთლიანობაში უნდა შეფასდეს, თუ - მხოლოდ მისი ნორმატიული შინაარსი ან/და როგორი უნდა იყოს ეს შინაარსი.

ქვემოთ წარმოდგენილია სწორედ ის კრიტერიუმები, რომლებიც, ვფიქრობთ, საკონსტიტუციო სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს ნორმატიული შინაარსის კონტროლთან დაკავშირებით. აღნიშნული პირობები კუმულაციურია და, შესაბამისად, ნორმა, რომელიც რომელიმე ქვემოთ მითითებული კრიტერიუმის დაცვით დეკონსტრუქციას (ნორმატიულ შინაარსებად დაშლას) არ ექვემდებარება, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიერ მის მთლიანობაში უნდა იქნეს შეფასებული.

1. ნორმის გავრცელების არეალი

უწინარეს ყოვლისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ უნდა შეაფასოს, არსებობს თუ არა, პოტენციურად, ნორმის გავრცელების ისეთი შემთხვევა/კონსტელაცია, როდესაც შესაბამისი კონსტიტუციური დებულება/უფლება არ იქნებოდა დარღვეული. აღნიშნული შეფასება, მნიშვნელოვანწილად, დამოკიდებულია იმ დოქტრინალურ ტესტზეც, რომელსაც საკონსტიტუციო სასამართლო ამა თუ იმ კონსტიტუციური დებულების პრაქტიკული რეალიზაციისათვის იყენებს.⁵⁶ მხოლოდ მას შემდეგ, რაც საკონსტიტუციო სასამართლო დაადგენს, რომ არსებობს სადავო ნორმის კონსტიტუციურად

⁵⁵ აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში, მაგალითად, იყო შემთხვევა, როდესაც სხვადასხვა შტატის მიერ მიღებულ ერთი და იმავე შინაარსის ნორმათა კონსტიტუციურობის შეფასებისას ერთ საქმეზე სასამართლომ მთლიანად არაკონსტიტუციურად ჩათვალა ნორმა, მეორე საქმეზე კი ნორმისგან გამოაცალკევა პრობლემური ნორმატიული შინაარსი და სხვა მხრივ იგი ძალაში დატოვა. სასამართლომ აღნიშნული იმით დაასაბუთა, რომ პირველი დავის ფარგლებში თავად მხარეებმა არ დააყენეს სასამართლოს წინაშე ნორმის ამგვარად განცალკევების საკითხი და სასამართლომაც დამოუკიდებლად არ/ვერ შეაფასა/გაითვალისწინა მსგავსი შესაძლებლობა. იხ. *Ayotte v. Planned Parenthood of Northern New Eng.*, 546 U.S. 320, 330-331 (2006) < <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/546/320/> > [15.7.2023].

⁵⁶ შეად. Fallon, *supra* სქოლიო 48, 1342, 1352, 1354-1355.

გამოყენების შემთხვევა ან შემთხვევები, აქვს აზრი შემდგომი მსჯელობის გაგრძელებას ნორმიდან მისი გარკვეული შინაარსის გამოცალკევებასთან დაკავშირებით. აქვე დავსძენთ, რომ, ქართულ სინამდვილეში, ნაშრომში ზემოთ უკვე მოხმობილ დასაბუთებაზე დაყრდნობით, მიგვაჩნია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო მეტი სიფრთხილით უნდა მოეკიდოს იმგვარი ტესტების განვითარებას, რომლებიც აუცილებელს გახდიდა ყოველი მომდევნო კონსტიტუციური დავის ფარგლებში მთლიანი ნორმის კონსტიტუციურობაზე მსჯელობას, მისი ნორმატიული შინაარსის ნაცვლად.

პრაქტიკული მნიშვნელობის საკითხია, მას შემდეგ, რაც საკონსტიტუციო სასამართლო გადაწყვეტს, რომ თავისთავად კონსტიტუციური დებულების იმპლემენტაცია არ საჭიროებს ფოკუსის მთლიან ნორმაზე გადატანას, როგორ (განმარტების რა მეთოდებზე და რომელ წყაროებზე დაყრდნობით) უნდა შეაფასოს მან, გააჩნია თუ არა სადავო ნორმას, ფიზიკურად, კონსტიტუციური მოქმედების რესურსი. ვფიქრობთ, კონსტიტუციური განრიდების პრინციპისადმი ერთგულება და საერთო სასამართლოების როლის პატივისცემა აქაც მოითხოვს საკონსტიტუციო სასამართლოსგან, იმოქმედოს პრეზუმციით, რომ ნორმას ამგვარი მოქმედების რესურსი გააჩნია და წინასწარ არ იმსჯელოს ჰიპოთეტურად ამა თუ იმ განსხვავებულ სიტუაციაში ნორმის არაკონსტიტუციურად შეფარდების შესაძლებლობაზე. მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ აშკარაა, რომ არაკონსტიტუციურად მისაჩნევი ნორმატიული შინაარსი მთლიანად ამოწურავს ნორმის შინაარსს, შეიძლება ჩავთვალოთ, რომ ნორმას კონსტიტუციურად მოქმედების რესურსი არ გააჩნია და, შესაბამისად, იგი სრულად უნდა იქნეს გამოცხადებული ძალადაკარგულად.

მაგალითი

საქმეზე „ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ქონების მართვისა და განკარგვის შესახებ“ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კანონის მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“ სადავოდ იყო გაშვებული „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ქონების მართვისა და განკარგვის შესახებ“ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კანონის მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტი, რომელიც ადგენდა: „ქონებით მოსარგებლე, რომელსაც არ აქვს ამ ქონებით მართლობიერად სარგებლობის უფლების დამადასტურებელი დოკუმენტი და რომელიც ქონებას სამეწარმეო საქმიანობისათვის (კომერციული მიზნით) იყენებს, ვალდებულია, სამინისტროს წერილობითი მოთხოვნის თანახმად, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის რესპუბლიკურ ბიუჯეტში გადაიხადოს სარგებლობაში გადაცემის საფასური, საბაზრო ღირებულების შესაბამისად (საექსპერტო/აუდიტორული

დასკვნის საფუძველზე), სარგებლობის მთელი პერიოდისათვის, მაგრამ არაუმეტეს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საკუთრებაში რეგისტრაციის მომენტიდან.“⁵⁷ ნორმა გასაჩივრებული იყო საქართველოს კონსტიტუციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის „ჟ“ ქვეპუნქტთან (კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის მე-7 მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი) მიმართებით, რომლის თანახმად მხოლოდ საქართველოს უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა განსაკუთრებულ გამგებლობას მიეკუთვნება სავაჭრო, სისხლის სამართლის, სამოქალაქო სამართლის, ადმინისტრაციული და შრომის სამართლის, სასჯელის აღსრულებისა და საპროცესო კანონმდებლობა. საკონსტიტუციო სასამართლომ დაასკვნა, რომ მოცემულ შემთხვევაში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს მიერ მიღებული კანონი იჭრებოდა საქართველოს პარლამენტის ექსკლუზიურ კომპეტენციაში და, შესაბამისად, მთლიანად არაკონსტიტუციურად ცნო სადავო ნორმა.

მოცემულ სიტუაციაში, რასაკვირველია, მას შემდეგ, რაც საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადასტურა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს მიერ კომპეტენციის დარღვევით კანონის მიღების ფაქტი, მისი სრულად არაკონსტიტუციურად ცნობა იყო ერთადერთი ლოგიკური და სწორი გადაწყვეტილება - არ არსებობდა რაიმე კონსტელაცია, რომლის ფარგლებშიც ნორმის მოქმედება კონსტიტუციის დარღვევას არ გამოიწვევდა.

როგორც სხვაგან, რთული და საკამათო შემთხვევები აქაც შეიძლება არსებობდეს. მაგალითად, საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე თინა ბეჟიტაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო ძირითადი კანონის 42-ე მუხლის მე-9 პუნქტთან მიმართებით (კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის მე-18 მუხლის მე-4 პუნქტი, საჯარო ხელისუფლებისგან მიყენებული ზარალის სრულად ანაზღაურების უფლება) „საჯარო სამსახურის შესახებ“ საქართველოს კანონის 112-ე მუხლის მე-2 წინადადება, სადაც ეწერა, რომ „იძულებით გაცდენილი პერიოდისთვის შრომითი გასამრჯელო მოსამსახურეს მიეცემა არა უმეტეს 3 თვის ოდენობით.“⁵⁸ ვისზე ვრცელდება ხსენებული ნორმა - ყველა უკანონოდ ვათავისუფლებულ მოხელეზე, რომელთაც ზიანი მიადგათ, თუ მხოლოდ იმ მოხელეებზე, რომელთა მიერ განცდილი ზარალი აღემატება 3 თვის თანამდებობრივ სარგოს?

⁵⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №3/4/641 „ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ქონების მართვისა და განკარგვის შესახებ“ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კანონის მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“, 2016 წლის 29 სექტემბერი.

⁵⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/3/630 „საქართველოს მოქალაქე თინა ბეჟიტაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2015 წლის 31 ივლისი.

2. ნორმის ქვენორმებად (ნორმატიულ შინაარსებად) დანაწილების შესაძლებლობა

ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობა უნდა ეფუძნებოდეს იმ დაშვებას, რომ ნორმა, შესაძლებელია, დანაწევრებული იქნეს ქვენორმებად, რომლებიც ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად ატარებს სამართლებრივი წესისათვის დამახასიათებელ ზოგად ნიშნებს. სარჩელის ან წარდგინების სრულად ან ნაწილობრივ დაკმაყოფილების შედეგად საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ როგორც ძალადაკარგულად მიჩნეული, ისე ძალაში დატოვებული ნორმატიული შინაარსი უნდა აკმაყოფილებდეს აბსტრაქტულობისა და ზოგადობის ყველა იმ კრიტერიუმს, რომლებიც ნორმას ტრადიციულად წაეყენება და არ უნდა იზღუდებოდეს კონკრეტულ სამართალურიერთობასთან მჭიდროდ დაკავშირებული გარემოებებით იმგვარად, რომ არსებითად გართულდეს ან შეუძლებელი გახდეს სამომავლოდ მსგავს ურთიერთობებზე მათი განზოგადება/გავრცელება. მაშასადამე, დავის საგნის დავიწროების მიუხედავად, ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობის კონტროლისას საკონსტიტუციო სასამართლო არ უნდა გასცდეს საკუთარ მანდატს და არსებითად ინდივიდუალური გადაწყვეტილების კონსტიტუციურობის შემფასებელ ორგანოდ არ უნდა გადაიქცეს. ამასთანავე, მთლიანი ნორმა იმ დავიწროებული შინაარსით, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სარჩელის ან წარდგინების სრულად ან ნაწილობრივ დაკმაყოფილების შემდეგ რჩება, უნდა იყოს სრულფასოვანი სამართლებრივი დანაწესი და უნარიანი საიმისოდ, რომ დამოუკიდებლად მოაწესრიგოს ესა თუ ის ურთიერთობა, რომელზედაც იგი ვრცელდება.

მაგალითი

გემოხსენებული კრიტერიუმის დარღვევის მაგალითს წარმოადგენს საქმეზე „სსიპ „საქართველოს ევანგელურ-ბაპტისტური ეკლესია“, სსიპ „საქართველოს ევანგელურ-ლუთერული ეკლესია“, სსიპ „სრულიად საქართველოს მუსლიმთა უმაღლესი სასულიერო სამმართველო“, სსიპ „დახსნილ ქრისტიანთა საღვთო ეკლესია საქართველოში“ და სსიპ „საქართველოს სახარების რწმენის ეკლესია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება.⁵⁹ აღნიშნულ საქმეზე თანასწორობის უფლებასთან მიმართებით სადავოდ იყო გამხდარი „სახელმწიფო ქონების შესახებ“ საქართველოს კანონის 63-ე

⁵⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №1/1/811 „სსიპ „საქართველოს ევანგელურ-ბაპტისტური ეკლესია“, სსიპ „საქართველოს ევანგელურ-ლუთერული ეკლესია“, სსიპ „სრულიად საქართველოს მუსლიმთა უმაღლესი სასულიერო სამმართველო“, სსიპ „დახსნილ ქრისტიანთა საღვთო ეკლესია საქართველოში“ და სსიპ „საქართველოს სახარების რწმენის ეკლესია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2018 წლის 3 ივლისი.

მუხლის პირველი პუნქტის შემდეგი სიტყვები: „სახელმწიფო ქონების უსასყიდლოდ საკუთრებაში გადაცემის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს საქართველოს მთავრობა. საქართველოს მთავრობის გადაწყვეტილების საფუძველზე, სახელმწიფო ქონება უსასყიდლოდ საკუთრებაში შეიძლება გადაეცეთ საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირებს - დევნილებს, აგრეთვე საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას“. სასამართლოს გადაწყვეტილებით არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი სიტყვების „საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ“ ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც სახელმწიფო ქონების უსასყიდლოდ საკუთრებაში გადაცემის შესაძლებლობას ითვალისწინებდა მხოლოდ საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიისთვის.

ყურადსაღებია აღნიშნულ გადაწყვეტილებაზე თანდართულ, მოსამართლე ევა გოცირიძის თანმხვედრ აზრში დაფიქსირებული შემდეგი კრიტიკული მოსაზრება: „მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლო ნეგატიური კანონმდებლის როლშია, და მისი ფუნქცია მხოლოდ ნორმის ან მისი ამა თუ იმ არაკონსტიტუციური ნორმატიული შინაარსის გამოკვეთა და გაბათილებაა, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მან ნორმის ცალკეული სიტყვების ამა თუ იმ ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობით რთულად განჭვრეტადი გახადოს ნორმის კონსტიტუციური ნორმატიული შინაარსი, ზოგჯერ კი საერთოდ შეუძლებელი გახადოს იმის გაგება, აგრძელებს თუ არა ეს ნორმა კვლავაც თავის მოქმედებას თუნდაც რაიმე კონსტიტუციური ნორმატიული შინაარსით. ეს საკითხი სამართლებრივი განსაზღვრულობისთვის არის საჭირო როგორც ნორმის შემფარდებისთვის, ისე იმ პირთათვის, რომელთა მიმართაც ის უნდა გამოიყენონ; განსაკუთრებით კი დროის იმ მონაკვეთში, სანამ კანონმდებელი ნორმის ახალ რედაქციას დააკანონებს, და, მით უფრო მაშინ, როდესაც ახალი ნორმა საერთოდ აღარ იქნება მიღებული.“⁶⁰

3. კანონმდებლის (კანონის) მიზნის გათვალისწინება

ნორმატიული შინაარსის განცალკევება და მისი შემდგომი გაუქმება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს კანონმდებლის (კანონის) მიზანს: თუ კანონმდებელი მაღალი ალბათობით არ მიიღებდა ნორმას იმ შინაარსით, რომელიც

⁶⁰ იგივე პრეტენზია შეიძლება გამოითქვას საქმეზე „სსიპ „საქართველოს ევანგელურ-ბაპტისტური ეკლესია“, ააიპ „საქართველოს სიცოცხლის სიტყვის ეკლესია“, სსიპ „ქრისტეს ეკლესია“, სსიპ „საქართველოს სახარების რწმენის ეკლესია“, ააიპ „მეშვიდე დღის ქრისტიან - ადვენტისტთა ეკლესიის ტრანსკავკასიური იუნიონი“, სსიპ „ლათინ კათოლიკეთა კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრაცია“, ააიპ „ქართველ მუსლიმთა კავშირი“, სსიპ „წმინდა სამების ეკლესია“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მიღებულ 2018 წლის 3 ივლისის №1/2/671 გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებითაც.

მას არაკონსტიტუციურად მიჩნეული ნორმატიული შინაარსის გაუქმების შედეგად ენიჭება, საკონსტიტუციო სასამართლომ ასეთ სიტუაციაში თავი უნდა შეიკავოს ნორმატიული შინაარსის შეფასებისგან და ამის ნაცვლად მთლიან ნორმაზე გაამახვილოს ყურადღება.⁶¹ მაგალითად, აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, მას შემდეგ, რაც სასამართლო დაადგენს, რომ ნორმის ნაწილი ან მისი შეფარდების ცალკეული შემთხვევა არაკონსტიტუციურია, სასამართლომ უნდა უპასუხოს კითხვაზე, კანონმდებელი, ნორმის ნაწილობრივ გაუქმების შემთხვევაში, დარჩენილი (დავიწროებული) შინაარსის მქონე ნორმის ამ სახით შენარჩუნებას ამჯობინებდა, თუ - მის საერთოდ არარსებობას.⁶²

4. ნორმატიული შინაარსის ხელმისაწვდომობა და განჭვრეტადობა

გემოთ აღნიშნული კრიტერიუმის უშუალო გაგრძელებად შეიძლება იქნეს მიჩნეული კიდევ ერთი მოთხოვნა, რომელიც უნდა კმაყოფილდებოდეს ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობისას. კერძოდ, გასაუქმებელი ნორმატიული შინაარსის ფორმულირების პროცესში საკონსტიტუციო სასამართლო არსებითად არ უნდა იქცეს პოზიტიურ კანონმდებლად: ასეთი ვითარება სახეზე გვექნება, თუ ნორმატიული შინაარსი, რომელსაც სასამართლო ტოვებს ძალაში, სათანადოდ არ ასახავს ნორმატიული აქტის სტრუქტურასა და ისტორიას, რის შედეგადაც ახლებურად ჩამოყალიბებული ნორმა სასამართლოს შემოქმედების ნაყოფად უფრო წარმოჩინდება, ვიდრე - ნორმათშემოქმედისა.⁶³ ნორმატიული შინაარსის გაუქმება არ უნდა ეფუძნებოდეს სასამართლოს მხრიდან წარმოსახვით მსჯელობას ან გაზვიადებულ ჰიპოთეზირებას ნორმის ამა თუ იმ სახით ან ფორმით ქვენორმებად დანაწევრებასთან დაკავშირებით.⁶⁴ რაც უფრო ადვილად ხელმისაწვდომია ან ხელშესახებია სასამართლოსათვის ფორმულირება, რომელიც მან არაკონსტიტუციური ნორმატიული შინაარსის გაუქმებას უნდა დაუდოს საფუძვლად, მით უფრო ნაკლებია სასამართლოს მიერ საკუთარი კომპეტენციიდან გაცდენის და კანონმდებლის კომპეტენციაში შეჭრის რისკი. აღნიშნულთან დაკავშირებით, ნაშრომის პირველ თავში უკვე აღვნიშნეთ, რომ ნეგატიური კანონმდებლის მანდატის ფარგლებში მოქმედების თვალსაზრისით ნა-

⁶¹ აღნიშნულ საკითხზე უფრო ვრცლად იხ. Emily Sherwin. 'Rules and Judicial Review' (2000) 6(3) Legal Theory 299-322.

⁶² Ayotte v. Planned Parenthood of Northern New Eng., 546 U.S. 320, 330 (2006) < <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/546/320/> > [15.7.2023].

⁶³ Fallon, supra სქოლიო 48, 1333-1334.

⁶⁴ „უზენაესი სასამართლო, როგორც წესი, თავს ვალდებული არ თვლის წარმოსახვით დაყოს კანონი იმგვარად, რომ ეს არ გამომდინარეობდეს თავად გასაჩივრებული კანონის ტექსტიდან ან, როგორც Ayotte-ის საქმეზე - არსებული კონსტიტუციური ნორმა-პრინციპებიდან“. Fallon, supra სქოლიო 45, 958; Fallon, supra სქოლიო 46, 263-264.

კლებად საკამათოა შემთხვევები, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლო ნორმატიული შინაარსის გაუქმებისას იმავე ან მსგავსი ურთიერთობის მომწესრიგებელ ნორმატიულ აქტში კანონმდებლის მიერ ექსპლიციტურად გავლელულ ზღვარს ეყრდნობა.

აშშ-ის უზენაესი სასამართლო ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში განმარტავს, რომ მოცემული საკითხის გადაწყვეტისათვის მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, თუ რამდენად ცხადად აქვს სასამართლოს საკუთარ პრაქტიკაში არტიკულირებული უფლებაში ჩარევის დასაშვები ფარგლები, რითაც მან გასაჩივრებული ნორმის სხვადასხვა კონსტელაციაზე გავრცელების შესაფასებლად უნდა იხელმძღვანელოს და რამდენად მარტივად შეძლებს სასამართლო, გაავლოს ზღვარი ნორმის კონსტიტუციურ და არაკონსტიტუციურ ნორმატიულ შინაარსებს შორის.⁶⁵ თუკი კონსტიტუციური ჩარჩო/პრინციპები, რომლებიც მოცემულ სამართლებრივ ურთიერთობას არეგულირებს, ბუნდოვანია ან შესაბამისი ზღვრის გავლება ნორმაში რთულია, სასამართლო, როგორც წესი, არ დაყოფს ნორმას ქვენორმებად და მას მთლიანობაში შეაფასებს.⁶⁶

მაგალითი

საქმეზე „ა(ა)იპ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „ახალი პოლიტიკური ცენტრი“, ჰერმან საბო, ზურაბ გირჩი ჯაფარიძე და ანა ჩიქოვანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ სადავოდ იყო გამხდარი საარჩევნო კოდექსის 203-ე მუხლის მე-2 ნაწილის პირველი წინადადების („საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის 26 ოქტომბრის არჩევნებამდე ჩასატარებელი საქართველოს პარლამენტის არჩევნებისათვის პარტიული სიის შედგენის წესს განსაზღვრავს პოლიტიკური პარტია ან საარჩევნო ბლოკი, იმგვარად, რომ ცესკოს თავმჯდომარისათვის წარდგენილი პარტიული სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც უნდა იყოს განსხვავებული სქესის წარმომადგენელი“) კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველ წინადადებასთან (არჩევნებში მონაწილეობის უფლება) მიმართებით.⁶⁷ პლენუმმა არაკონსტიტუციურად მიიჩნია სადავო ნორმის ის შინაარსი, რომელიც ადგენდა, რომ საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის 26 ოქტომბრის არჩევნებამდე ჩასატარებელი საქართველოს პარლამენტის არჩევნებისათვის

⁶⁵ იხ. სქოლიო 62 supra, 329.

⁶⁶ ibid.

⁶⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №3/3/1526 „ა(ა)იპ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „ახალი პოლიტიკური ცენტრი“, ჰერმან საბო, ზურაბ გირჩი ჯაფარიძე და ანა ჩიქოვანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2020 წლის 25 სექტემბერი.

საარჩევნო სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც უნდა ყოფილიყო მამაკაცი.

ჩვენთვის ამ შემთხვევაში საინტერესოა გადაწყვეტილებაზე თანდართული მოსამართლე ევა გოცირიძის განსხვავებული აზრი, სადაც იგი აღნიშნავს: „კიდევ ერთი ასპექტი, რომელიც აძლიერებს ჩემს ეჭვებს სარჩელის ნაწილობრივ დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებით, იმის გააზრებას უკავშირდება, თუ რა განსხვავებულ ნორმატიულ შინაარსებს მოიცავს სადავო ნორმა. კერძოდ: ის, რაც არაკონსტიტუციურად გამოცხადდა, არის თუ არა მართლაც სადავო ნორმის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც მას ნამდვილად გააჩნდა; რა ურთიერთმიმართებაა სადავო ნორმის შინაარსსა და კონსტიტუციურად და არაკონსტიტუციურად ცნობილ მის ორ სხვადასხვა „ნორმატიულ შინაარსს“ შორის და შეიძლება თუ არა, საერთოდ, მოცემული ნორმა მისი ორი დასახელებული ნორმატიული შინაარსის მექანიკურ, არითმეტიკულ ჯამად წარმოვიდგინოთ [...] სადავო ნორმასა და მის ორ (ნავუღვებ) „ნორმატიულ შინაარსს“ შორის არ არის ნაწილისა და მთელის მარტივი ურთიერთმიმართება, ისეთი, როდესაც თითქოს შესაძლებელია, იოლად ჩამოვაცილოთ ნორმას არაკონსტიტუციური ნორმატიული შინაარსი და დავტოვოთ კონსტიტუციური. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მიჭირს წარმოვიდგინო, რომ სადავო ნორმას სწორედ ის ორი ნორმატიული შინაარსი აქვს, რომელთაგანაც ჩემმა კოლეგებმა ერთ-ერთი მათგანი კონსტიტუციურად მიიჩნიეს და მეორე - არაკონსტიტუციურად. ჩემი აზრით, სადავო ნორმას მხოლოდ ერთი ნორმატიული შინაარსი აქვს და გულისხმობს პარტიულ სიებში ორივე სქესის სავალდებულო კვოტირებას. სწორედ „ორივე სქესის კვოტირება“ ემნის ერთ ნორმატიულ მოცემულობას, იგი ერთ მთლიან სამართლებრივ გარსშია მოქცეული და მისი ხელოვნურად გახლეჩა ორ, ერთმანეთისგან სრულად დამოუკიდებელ ნაწილად, სწორი არ არის. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმს ან მთლიანად კონსტიტუციურად უნდა ეცნო სადავო ნორმა, ან მთლიანად არაკონსტიტუციურად. ამის მაგივრად, სასამართლომ სხვა, მესამე გადაწყვეტა აირჩია, რა დროსაც, სინამდვილეში, სადავო ნორმის ბაზაზე ახალი ნორმა შექმნა. ამიტომაც მგონია, რომ სასამართლომ, ნებისთ თუ უნებლიედ, პოზიტიური კანონმდებლის როლი შეასრულა. ამ ტიპის პრობლემა - „ნორმატიულ შინაარსებად“ ნორმის ხელოვნური დანაწევრება - შეიძლება კიდევ არაერთხელ დადგეს დღის წესრიგში. ამიტომ ღირს ამ საქმის მაგალითზე მასზე დაფიქრება.“.

5. ნორმის ქვენორმებად (ნორმატიულ შინაარსებად) დანაწილებისას კონსტიტუციის მოთხოვნების დაცვა

და ბოლოს, ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობისას სასამართლოს მიერ გავლებული ზღვარი გაუქმებულ და ძალაში დატოვებულ შინაარსებს შორის, თავის მხრივ, უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციის მოთხოვნებს - სულ მცირე, ძირითადი კანონის იმ დებულების ტრილში, რომელთან მიმართებითაც დადგა ნორმის კონსტიტუციურობის საკითხი.⁶⁸ ახალი წესი, რომელსაც ასეთ შემთხვევაში აყალიბებს სასამართლო სადავო ნორმაზე დაყრდნობით, თავად არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს კონსტიტუციის შესაბამის დებულებას. საკამათოა, უნდა გაითვალისწინოს თუ არა სასამართლომ ასეთ შემთხვევაში არა მხოლოდ კონკრეტული კონსტიტუციური ნორმა, რომელთან მიმართებითაც ნორმის კონსტიტუციურობა განიხილება, არამედ - სხვა კონსტიტუციური დებულებებიც. რეპუტაციული რისკების გათვალისწინებით, რაც საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ერთხელ ფორმულირებული ნორმატიული შინაარსის შემდგომ სხვა საქმეზე არაკონსტიტუციურად ცნობას შეიძლება უკავშირდებოდეს, მიზანშეწონილია სასამართლომ სულ მცირე ის კონსტიტუციური ინტერესები/პრინციპები გაითვალისწინოს, რომლებიც თავისთავად გამომდინარეობს საქმის არსიდან, და ისე გადაწყვიტოს კონკრეტული დავა.⁶⁹

მაგალითი

საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე ილია ჭანტურაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ საკონსტიტუციო სასამართლო განიხილავდა საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 212-ე მუხლის მე-9 ნაწილის კონსტიტუციურობას საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველ პუნქტთან (კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტი - უფლება სამართლიან სასამართლოზე) მიმართებით.⁷⁰ სადავო ნორმა უთითებდა, რომ სასამართლო სხდომაზე წესრიგის დარღვევის, სხდომის თავმჯდომარის (მოსამართლის) განკარგულებისად-

⁶⁸ Fallon, supra სქოლიო 46, 236.

⁶⁹ ამასთანავე, დასაბუთებულად არ გვეჩვენება ზემოთ ციტირებულ განსხვავებულ აზრში გამოთქმული მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ არ არსებობს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შედეგად შექმნილი ნორმატიული მოცემულობის შემდგომი გასაჩივრების შესაძლებლობა სხვა რომელიმე კონსტიტუციურ დებულებასთან მიმართებით, საერთო წესების დაცვით. იხ. supra სქოლიო 67, მოსამართლე ევა გოცირიძის განსხვავებული აზრი საქმეზე №3/3/1526 „ა(ა)იპ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება „ახალი პოლიტიკური ცენტრი“, ჰერმან საბო, ზურაბ გირჩი ჯაფარიძე და ანა ჩიქოვანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2020 წლის 25 სექტემბერი.

⁷⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე №2/2/558 „საქართველოს მოქალაქე ილია ჭანტურაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, 2014 წლის 27 თებერვალი.

მი დაუმორჩილებლობის ან სასამართლოს მიმართ უპატივცემულობის შემთხვევაში სხდომის თავმჯდომარის (მოსამართლის) მიერ ადგილზე თათბირით გამოტანილი განკარგულება დაჯარიმების ან/და სხდომის და-რბაზიდან გაძევების შესახებ მიიღებოდა ზეპირი მოსმენის გარეშე და არ ექვემდებარებოდა გასაჩივრებას. საკონსტიტუციო სასამართლომ ნორ-მიდან გამოყო ის შინაარსი, რომელიც შეეხებოდა სხდომაზე დამსწრის გაძევების შესახებ განკარგულების ზეპირი მოსმენის გარეშე მიღებას და ჩათვალა, რომ ამ ნაწილში ნორმა აკმაყოფილებდა კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტის მოთხოვნებს, ხოლო დანარჩენ ნაწილში მი-იჩნია, რომ ნორმა ხელყოფდა კონსტიტუციურ უფლებას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 212-ე მუხლის მე-9 ნაწილი, გარდა იმ ნორმატიული შინაარსისა, რომელიც შეეხებოდა სხდომაზე დამსწრის გაძევების შესახებ განკარგულების ზეპირი მოსმენის გარეშე მიღებას.

VI. დასკვნა

წინამდებარე ნაშრომში თეორიულ-პრაქტიკული დაკვირვების (მათ შორის, შედარებითი კვლევის) საფუძველზე შევეცადეთ გამოგვეკვეთა ის პრინცი-პები, რომლებსაც ქართულ რეალობაში ნორმატიული შინაარსის კონსტი-ტუციური კონტროლი უნდა ეფუძნებოდეს. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის შესწავლამ დაადასტურა, რომ დღემდე არ ჩამოყალიბებულა ზოგადი ჩარჩო, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნებოდა განსა-ზღვრა იმისა, როდის და რა კრიტერიუმების გამოყენებით აფასებს საკონ-სტიტუციო სასამართლო ნორმატიულ შინაარსს. ნაშრომში წარმოდგენილი შეხედულების თანახმად, მიზანშეწონილია კონსტიტუციური სამართალწა-რმოებისას აღნიშნულ საკითხს მეტი ყურადღება დაეთმოს და გადაწყვე-ტილების დასაბუთებაშიც სათანადოდ აისახოს მოტივები, თუ რატომ მიე-ნიჭა უპირატესობა კონსტიტუციის დარღვევის აღმოფხვრის კონკრეტულ ალტერნატივას (მათ შორის, თუ სასამართლოს შეფასების საგნად იქცევა ნორმა მთლიანობაში, რატომ არ ჩაითვალა საჭიროდ ფოკუსის დავინროე-ბა კონკრეტულ ნორმატიულ შინაარსზე მსჯელობით და, პირიქით).

დასკვნის სახით, ნაშრომში შემოთავაზებულია კრიტერიუმები, რომლე-ბიც კომულაციურად უნდა სრულდებოდეს, რათა საკონსტიტუციო სასამა-რთლომ ნორმატიული შინაარსის კონტროლი განახორციელოს, კერძოდ: უნდა არსებობდეს კონსტელაციები, რომელთა ფარგლებში ნორმის შეფა-რდება არ გამოიწვევს კონსტიტუციის დარღვევას - ე. ი. ნორმას უნდა გააჩ-ნდეს კონსტიტუციურად ნამდვილი ნორმატიული შინაარსიც; ნორმატიული შინაარსის კონტროლი არსებითად არ უნდა გადაიქცეს ინდივიდუალური

გადაწყვეტილების კონსტიტუციურობის შეფასებად; ნორმატიული შინაარსის გამოცალკევება ნორმიდან არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს კანონმდებლის მიზანს და არ უნდა ეფუძნებოდეს გაზვიადებულ ჰიპოთეზირებას ამა თუ იმ კონტექსტში ნორმის შეფარდებასთან დაკავშირებით; ნორმატიული შინაარსის არაკონსტიტუციურად ცნობისას გატარებული ზღვარი გაუქმებულ და ძალაში დატოვებულ შინაარსებს შორის, თავის მხრივ, უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციის მოთხოვნებს. ამდენად, ნორმა, რომელიც არ ექვემდებარება რომელიმე ზემოთ ჩამოთვლილი კრიტერიუმის დაცვით ნორმატიულ შინაარსებად დაშლას, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მის მთლიანობაში უნდა იქნეს შეფასებული.